

Politické procesy 50. let – kauza „Rudolf Zuzánek a spol.“

Bakalářská práce

Studijní program:

Studijní obory:

Autor práce:

Vedoucí práce:

B7507 Specializace v pedagogice

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Historie se zaměřením na vzdělávání

Jana Šimáčková

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Politické procesy 50. let – kauza „Rudolf Zuzánek a spol.“

Jméno a příjmení: **Jana Šimáčková**
Osobní číslo: P16000238
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Zadávající katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2017/2018**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy pramenů (především materiálů uložených v Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a Státním oblastním archivu v Litoměřicích) a jejich komparace s poznatky získanými studiem odborné literatury zpracovat příspěvek k problematice politických procesů 50. let v Československu. Konkrétně se zaměřím na případ známý jako „Rudolf Zuzánek a spol.“, který projednával Krajský soud v Liberci v roce 1956. Detailní pozornost budu věnovat životnímu osudu hlavního obviněného živnostníka Rudolfa Zuzánka. Dále se zaměřím na aktéry stranického, justičního a bezpečnostního aparátu, kteří za perzekucí odsouzených v této kauze stáli.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Archiv bezpečnostních složek, Praha
Národní archiv, Praha
Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Literatura:

ČERMÁKOVÁ, Veronika. Politické procesy 50. let. Liberec, 2010. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. Komunistický režim a politické procesy v Československu. 2. vyd. Brno, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.

MLÁDKOVÁ, Barbora. Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953 – 1954. Liberec, 2005. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Kočová.

ULČ, Ota. Komunistická justice a třídní boj. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0.

VEBER, Václav a Jan BUREŠ. Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-306-3.

VOREL, Jaroslav, Lukáš BABKA a Alena ŠIMÁNKOVÁ. Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004. ISBN 80-866-2106-5.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce:

30. dubna 2018

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2019

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

29. července 2020

Jana Šimáčková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala především vedoucí své práce, Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D., za průběžný odborný dohled nad vznikajícím textem. Děkuji za věnovaný čas a ochotu. Dále bych chtěla poděkovat panu Mgr. Janu Drahoňovskému, jenž mě v muzeu v Lomnici nad Popelkou seznámil s exponáty vztahujícími se k životu Rudolfa Zuzánka. V neposlední řadě pak děkuji všem pracovníkům matrik, kteří mi pomohli zorientovat se v matričních zápisech.

Anotace

Tato práce se zabývá problematikou politických procesů 50. let 20. století, konkrétně analyzuje životní osud živnostníka Rudolfa Zuzánka, souzeného Krajským soudem v Liberci v roce 1955 a opětovně roku 1956. Zuzánek byl dlouholetý Sokol, protinacistický odbojář a samostatný fotograf odolávající znárodňování. Jeho kauza spadala do případu skupiny „Jana Roháče ze Sionu“, jenž se týkal téměř dvou desítek osob z Lomnice nad Popelkou a okolí. Vedle analýzy dané kauzy se pak práce snaží poukázat na mechanismus komunistických politických procesů a na nezákonnosti, k nimž v jeho rámci docházelo.

Klíčová slova

50. léta 20. století, Jan Roháč ze Sionu, Komunistická strana Československa, Krajský soud v Liberci, Lomnice nad Popelkou, odboj, politické procesy, Rudolf Zuzánek, Sokol

Annotation

This thesis centres on the problematics of the political trials in the 1950s, it specifically analyzes the life and fate of tradesman Rudolf Zuzánek judged by the Regional Court in Liberec in 1955 and then again in 1956. Zuzánek was a long-time member of Sokol, a member of anti-Nazis resistance and a photographer that resisted the nationalisation. His cause was a part of the case "Jan Roháč of Sion" group that comprised of almost twenty people from Lomnice nad Popelkou and its surroundings. Aside from the analysis of this particular case the thesis attempts to present the mechanism of the communist political trials and the lawlessness that was their common part.

Keywords

Jan Roháč of Sion, Lomnice nad Popelkou, political trials, resistance, Regional Court in Liberec, Rudolf Zuzánek, Sokol, the 1950s, The Communist Party of Czechoslovakia

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1 Kritika pramenů a literatury	11
1.1 Kritika pramenů	11
1.2 Kritika literatury	12
2 Politické procesy 50. let	15
3 Politické procesy 50. let v režii tří aparátů	18
3.1 Justiční aparát	18
3.2 Bezpečnostní aparát	20
3.3 Stranický aparát	22
4 Skupina „Jan Roháč ze Sionu“ – existovala, nebo neexistovala?	24
4.1.1 Rudolf Zuzánek	28
4.1.2 Stanislav Vávra	30
4.1.3 Vladimír Kubec	31
4.2 Formování skupiny a Rudolf Zuzánek	32
4.3 Vyšetřování	35
4.4 Žaloba proti Rudolfu Zuzánkovi a Stanislavu Vávrovi	40
4.5 Soudní řízení	41
4.5.1 První soudní řízení r. 1955	41
4.5.2 Amnestie prezidenta republiky	43
4.5.3 Druhé soudní řízení r. 1956	44
4.5.4 Odvolání	47
4.6 Výkon trestu	48
4.7 Předčasné propuštění	52
4.8 Život po propuštění	53
4.9 Pozadí případu „Zuzánek a spol.“	54
Závěr	57
Seznam použitých zdrojů	59
Seznam příloh	63
Přílohy	I

Seznam použitých zkratek

ČSNS	Československá strana národně socialistická
f.	fond
JUDr.	doktor práv
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
kol.	kolektiv
KPR	Kancelář prezidenta republiky
KS	krajský soud
KSČ	Komunistická strana Československa
LM	Lidové milice
MNV	Místní národní výbor
n. p.	národní podnik
NF	Národní fronta
NPT	nápravně pracovní tábor
NS	Národní shromáždění
OBZ	Obranné zpravodajství
OO-MV	Okresní odbor – Městský výbor
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
PŠP	Právnícká škola pracujících
RFE	Radio Free Europe
ROH	Revoluční odborové hnutí
roz.	rozená
s.	strana
sb.	sbírka
Sb.	Sbírka zákonů
sign.	signatura
SNB	Sbor národní bezpečnosti
spol.	společníci
SSNV	Správa Sboru nápravné výchovy
StB	Státní bezpečnost
TBC	tuberkulóza
TNP	tábor nucené práce
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Úvod

V padesátých letech dvacátého století rozpoutala komunistická strana v Československu nelítostný teror. Symbolem těchto let se staly politické procesy, které spolu s dalšími represivními opatřeními dopomohly straně upevnit její pozice v zemi a udržely ji u moci dlouhá desetiletí. Oběťmi politických procesů se stávali nejen skuteční odpůrci režimu, ale i osoby, jejichž obvinění se zakládala na zcela vykonstruovaných tvrzeních. Před soud se tak mohl dostat kdokoli, kdo se znelíbil straně nebo se jednoduše nehodil komunistickým představitelům „do krámu“. Cílem této bakalářské práce je představit jednu z dobových kauz, a to případ skupiny „Jana Roháče ze Sionu“, který projednával Krajský soud v Liberci v letech 1955 a 1956. Přednostně se věnuji rekonstrukci osudu fotografa Rudolfa Zuzánka, odsouzeného v souvislosti s touto kauzou k trestu odnětí svobody na 10 let.

Práce je rozdělena na dvě teoretické části a nejrozsáhlejší analytickou část. V úvodních teoretických částech charakterizují problematiku politických procesů padesátých let v obecné rovině, demonstrují procesy jako nástroje moci komunistické strany a odhalují fenomén tzv. monstrprocesů. Podrobněji rozebírám mechanismus výroby politických procesů, který závisel na součinnosti tří státních aparátů – justičním, bezpečnostním a stranickým. Každému aparátu věnuji zvláštní pozornost.

Ve třetí, hlavní části textu analyzuji výše uvedenou konkrétní kauzu. Tato část je členěna do množství podkapitol, které přispívají k lepší orientaci v textu. Nejprve uvádím čtenáře do prostředí skupiny „Jana Roháče ze Sionu“, z něž dále vyčleňuji osobu Rudolfa Zuzánka, Stanislava Vávry a Vladimíra Kubce. V samostatných podkapitolách sleduji život těchto tří osob před zformováním „Jana Roháče ze Sionu“ a posléze Zuzánka, Vávru a Kubce zasazují do kontextu formující se skupiny. V dalším textu již soustřeďuji pozornost na samotnou osobu Rudolfa Zuzánka, jeho zatčení, vyšetřování a s ním vedená soudní řízení. Dokumentuji průběh výkonu jeho trestu a následný život po propuštění z vězení. Zuzánkuv osud příležitostně prolínám s příběhem Stanislava Vávry a Vladimíra Kubce, protože jejich postavy sehrály v Zuzánkově procesu nezanedbatelnou úlohu. Práci uzavírám náhledem do „zákulisi“ celé kauzy.

Při vzniku práce jsem využila standardní badatelské postupy. Poznatky získané studiem odborné literatury jsem komparovala s archivními materiály, jejichž analýza tvoří základ textu. Čerpala jsem přitom především z fondů a sbírek Archivu

bezpečnostních složek, ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích a z Národního archivu.

Rudolf Zuzánek je jednou ze vzpomínaných osobností minulého století na Lomnicku. O regionálním významu jeho osoby svědčí exempláře, které jsou k dnešnímu dni k vidění ve stálé expozici muzea v Lomnici nad Popelkou. Vzniklá práce tak odlévá kapku z moře „zapadlých“ kauz, které po sobě zanechal komunistický režim a jež se současní badatelé snaží zachránit před upadnutím v zapomnění.

1 Kritika pramenů a literatury

1.1 Kritika pramenů

Text mé bakalářské práce vychází především z prostudovaných pramenů archivní povahy. Důležité materiály mi poskytl Archiv bezpečnostních složek v Praze, v němž jsem nahlédla do spisů Státní bezpečnosti (dále StB).¹ Spisy obsahovaly protokolární zápisy z výslechů Rudolfa Zuzánka, Stanislava Vávry a Vladimíra Kubce. Záznamy z jejich vyšetřování byly součástí poměrně rozsáhlého skupinového vyšetřovacího spisu, který navíc zahrnoval výpovědi mnoha dalších osob vyslýchaných v souvislosti s kauzou skupiny „Jana Roháče ze Sionu“. Protože spisy pocházely z „dílny“ soudobých pracovníků StB, počítala jsem s velmi pravděpodobným zkreslením některých zápisů či v nich obsažených údajů. Materiály mi ucelily obrázky o skupině „Jana Roháče“, poskytly mi základní osobní informace o vyšetřovaných, o důvodech jejich zatčení a o průběhu vyšetřování. Bohužel se mi vzhledem k nečitelnosti a špatnému stavu některých dokumentů nepodařilo identifikovat jména vyšetřujících referentů.

Zprávy o vedených soudních řízeních s podstatnými časovými mezníky jsem našla ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Z litoměřických archiválií jsem vyčetla znění vznesených žalob, našla jsem mezi nimi zápisy z hlavních líčení, přelíčení, rozsudky a odvolání. Svůj zájem jsem obrátila i na jména justičních pracovníků, kteří se podíleli na realizaci soudních procesů. Stejně jako při práci s materiály z Archivu bezpečnostních složek (a dále i s archivními materiály z Národního archivu) jsem si při jejich studiu udržovala objektivně kritický přístup.

Spisové složky uložené ve fondu Správa Sboru nápravné výchovy v pražském Národním archivu mi poskytly chronologickou evidenci internování vězňů v jednotlivých trestaneckých zařízeních, umožnily mi nahlédnout do osobních posudků odsouzcenců a na jejich případné kázeňské přestupky.²

V neposlední řadě jsem pak pátrala v Archivu Kanceláře prezidenta republiky (dále KPR), který mi doplnil některé informace z Národního archivu týkající se období Zuzánkova a Kubcova věznění.³ Potvrdily se mi zejména opakované zamítavé postoje

¹ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, V-384 LB.

² Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, nezpracováno.

³ Archiv KPR, fond KPR, 1948–1964, inv. č. 2943, kart. 818, Udělení milosti ve 25 případech, Zuzánek Rudolf aj., 1961 (včetně sign. 110255/59, Zuzánek Rudolf, 1955–1959).

prezidentské kanceláře k žádostem o milost pro tyto odsouzené. Žádosti o milost obou mužů byly standardně postupovány ministerstvu spravedlnosti, v KPR jsem pouze ověřila reálné podání a vyřízení těchto dokumentů. Záznamy vztahující se k osobě Stanislava Vávry byly zničeny ve skartačním řízení.

Protože jsem stěžejní část práce věnovala Rudolfu Zuzánkovi, posloužily mi k upřesnění některých životních úseků tohoto soukromého fotografa příspěvky Jaroslava Zuzánka, Rudolfova syna. Jaroslav Zuzánek napsal několik krátkých pojednání věnovaných památce zesnulého Rudolfa Zuzánka.⁴ Výtah z těchto článků jsem propojila s poznatky vycházejícími z archivních pramenů.

Zuzánkův osud jsem zkompletovala dohledáním data jeho úmrtí v *Knize úmrtí* v Jilemnici.⁵ V matričních úmrtních knihách jsem vyhledala i úmrtí Stanislava Vávry a Vladimíra Kubce. V případě Stanislava Vávry jsem využila *Knihu úmrtí*⁶ v Lomnici nad Popelkou a u Vladimíra Kubce *Knihu úmrtí*⁷ v Semilech.

Osobnější rovinu mé badatelské práci na případu „Rudolf Zuzánek a spol.“ vtiskla moje návštěva muzea v Lomnici nad Popelkou, v němž jsem objevila několik exponátů z pozůstalosti Rudolfa Zuzánka. Zde je konkrétně uloženo tablo legionářů, které Zuzánek vyhotovil po 2. světové válce, a vývěsní cedule věnovaná památce Fotoateliéru Zuzánek. Fotokopie těchto „artefaktů“ jsem zahrnula do závěrečných příloh.

1.2 Kritika literatury

Teoretické východisko mé bakalářské práce pramenilo z velké části z odborných titulů Karla Kaplana vztahujících se k tematice politických procesů. Nejvíce jsem čerpala z díla *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, které autor napsal společně s Pavlem Palečkem.⁸ Základní orientaci v oblasti komunistického

Archiv KPR, fond KPR, protokol T, sign. 100990/60, Kubec Vladimír, o milost, 1957–1960.

⁴ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. Z *Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14, 267-270. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X.

ZUZÁNEK, Jaroslav. Jeden z mnoha osudů v obdobích vlád dvou totalit. *Od Ještěda k Troskám*. 2007, 14(1), 42-45. ISSN 1214-1798.

⁵ Kniha úmrtí Jilemnice, sv. 8, 1984, č. zápisu 80, s. 207.

⁶ Kniha úmrtí Lomnice nad Popelkou, sv. 4, 1978, č. zápisu 46, s. 79.

⁷ Kniha úmrtí Semily, sv. 6, 1978, č. zápisu 55, s. 112.

⁸ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.

bezpečnostního aparátu (s důrazem na jeho obávanou složku StB) mi poskytla Kaplanova *Nebezpečná bezpečnost*.⁹

Jako významný zdroj seznamující s dobovou justicí, jejími institucemi a představiteli mi posloužila vícesvazková práce kolektivu autorů v čele s Jaroslavem Vorlem a Alenou Šimánkovou *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*.¹⁰ Podobně jsem využila publikaci od Oty Ulče s názvem *Komunistická justice a třídní boj*.¹¹ K detailnějšímu přiblížení vybraných příslušníků justičního rezortu mi pak pomohl *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948–1989* od Adama Zítka, Jaroslava Pažouta a kol.¹²

Část literatury, s níž jsem pracovala, rozšiřovala primárně poznatky o osobě Rudolfa Zuzánka získané z archivních zdrojů. Z důvodu Zuzánkova členství v tělocvičném spolku Sokol jsem použila literaturu laděnou v tomto duchu, mohu jmenovat například *Památník bujarého Sokola Lomnického*.¹³ Léta věznění Rudolfa Zuzánka jsem doplnila stručným představením věznic, v nichž Zuzánek strávil téměř pět let. Pro tyto účely jsem použila mj. publikaci *Politici vězni padesátých let* od Kláry Pinerové.¹⁴

Tematika politických procesů 50. let dokázala oslovit širokou základnu badatelů. Mezi ně patří i mnoho vysokoškolských studentů, kteří se rozhodli věnovat více či méně známým kauzám své závěrečné práce. Z hlediska zdrojů mi posloužila obhájená diplomová práce Barbory Mládkové¹⁵ a bakalářské práce Karolíny Kosové¹⁶, Lindy Skrbkové¹⁷ a Veroniky Čermákové.¹⁸ Čermáková se ve svém textu okrajově věnovala

⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk 1999, 289 s. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.

¹⁰ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I.–III., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, 2004. ISBN 80-86621-03-3, ISBN 80-86621-05-7, ISBN 80-86621-06-5.

¹¹ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016, 251 s. ISBN 978-80-87122-99-0.

¹² ZÍTEK, Adam a Jaroslav PAŽOUT. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019 346 s. ISBN 978-80-88292-36-4.

¹³ MORÁVKOVÁ, Lenka. *Památník bujarého Sokola Lomnického (1870-2010): [140 let Sokola Lomnice nad Popelkou]*. Lomnice nad Popelkou: T.J. Sokol, 2010, 68 s., ISBN (Brož.).

¹⁴ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: politici vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s. Po válce. ISBN 978-80-7422-590-1.

¹⁵ MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953–1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005.

¹⁶ KOSOVÁ, Karolína. *Politický proces v 50. letech. Kauza Bernhard, Brožová, Herzog, Líman*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2019.

¹⁷ SKRBKOVÁ, Linda. *Politické procesy 50. let – kauza bratři Červenkovi a spol.* Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2019.

¹⁸ ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1955–1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2011.

případu Vladimíra Kubce. Všechny práce vznikly na půdě Technické univerzity v Liberci. Zbylé použité zdroje uvádím v abecedním seznamu na konci práce.¹⁹

¹⁹ Viz strana 59–62.

2 Politické procesy 50. let

V únoru roku 1948 se moci v Československu ujala komunistická strana. Pro zemi to znamenalo především celou řadu změn a zásahů, s nimiž se společnost musela vyrovnat. Režim se etabloval na podkladě nezákonností, nekompromisních čistek, perzekucí a politických procesů vedených s těmi, kteří mohli jakkoli ohrozit či pouze zpochybnit pozici strany a jí prosazovaného ideálu. Tyto nechvalně známé charakteristiky režimu se v největším měřítku projevily v letech 1948–1954, avšak neopustily jej prakticky až do posledních listopadových dní roku 1989, jelikož na nich byla sama existence režimu z velké části postavena.²⁰

Politickým procesům věnovala KSČ soustředěnou pozornost. Jejich potenciál strana využila ve svůj prospěch již před Únorem. První procesy inscenované stranou²¹ měly být namířeny především proti konkurenčnímu demokratickému proudu a měly napomoci uskutečnit stranické záměry – tj. převzít moc.²²

Se splněním tohoto cíle získaly procesy nový účel. Měly zúčtovat se všemi stranickými (a tudíž státními) oponenty a udržovat společnost v nejistotě a strachu. Vyvolat strach přitom nebylo těžké. Ve stále se hojícím poválečném ovzduší rezonovaly obavy z vypuknutí další světové války, proto dopadání všemožných záškodníků a jiných zrádců jenom umocňovalo pocit hrozícího nebezpečí. Přibývající počet zatčených pak zajistil, že byl téměř každý s někým takovým konfrontován. A taková všudypřítomná blízkost „šatlavy“ docela dobře stimulovala jednání ostatních. Procesy se také měly podílet na „výchově mas“. Jejich prostřednictvím režim učil společnost rozeznávat mezi sebou nepřátele státu a rekrutoval si tak z nich své pomocné strážce.²³

Politické procesy nezasáhly pouze úzký okruh společnosti, ale prostoupily ji v celé její šíři. Oběťmi procesů se stali příslušníci všech společenských vrstev, národností, věkových skupin, stejně jako osoby různého duchovního či ideologického přesvědčení. Mezi prvními postiženými byli političtí odpůrci, příslušníci nekomunistických stran, a na to se řetězově nabalovaly celé skupiny dalších. Postižena

²⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 18.

²¹ Mezi procesy, s jejichž přípravou KSČ započalo před únorem roku 1948 a dokončilo je po převzetí moci, byl např. proces související s tzv. Mosteckou aférou či proces s Jánem Ursínym.

Více viz PERNES, Jiří, *Politické procesy 50. let v Československu*, in: *Moderní dějiny* [online] [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-vceskoslovensku>

²² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 14–15.

²³ Tamtéž, s. 42–46.

byla inteligence, střední vrstvy – soukromí živnostníci, obchodníci, řemeslníci i rolnictvo, dělnictvo.²⁴ Zasaženi byli církevní představitelé²⁵ a příslušníci armády.²⁶ Velkou kapitolou byly osoby s odbojářskou minulostí, které pro režim představovaly zvýšené riziko možné rezistence. Procesy se obrátily kupříkladu proti vůdčím osobnostem vojenských odbojových organizací či aktivistům Pražského povstání.²⁷ Před procesy nezůstali ušetřeni ani členové KSČ.

System stabilizace režimu pomocí politických procesů převzalo Československo ze Sovětského svazu. Přestože představitelé KSČ zpočátku slibovali, že budování socialismu proběhne v Československu svébytným způsobem, situace se tak nevyvinula:²⁸ „Sovětský svaz je nám příkladem, který ve všem budeme následovat. Za možnost budovat socialismus jsme velkým dluhem zavázáni Sovětskému svazu. Lásky k Sovětskému svazu je proto základní charakteristikou každého loajálního občana naší republiky.“²⁹

Československo umožnilo Sovětskému svazu přímo působit na svůj vnitrostátní vývoj. Co se politických procesů týče, z podnětu samotného prezidenta republiky Klementa Gottwalda a generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského, uvítala země v druhé polovině roku 1949 dva ruské poradce, Makarova s Lichačevem. Jejich přítomnost měla na realizaci procesů dalekosáhlé dopady.³⁰

Působení poradců (kterých v Československu časem přibývalo) vneslo do systému politických procesů řadu novot. Ty sice zvyšovaly efektivitu, ale silně na úkor humánnosti. Vzhledem k autoritě, kterou v zemi poradci požívali, je však příslušné státní orgány ochotně přejímaly a praktikovaly. Jedním z takových principů bylo dovést osoby interesované v procesu za každou cenu k přiznání: „*Hlavním důkazem je sám vězeň a záleží na vyšetřovateli, aby získal z něho potřebné přiznání. Není důležité,*

²⁴ Tamtéž, s. 46.

²⁵ Přestože se procesy v různém rozsahu nevyhnuly v podstatě žádné fungující církvi nebo sektě, nejvíce byla stížena církev katolická. Známý je např. proces s katolickým knězem Josefem Toufarem či proces proti tzv. „agentům Vatikánu v Československu.“

Více viz KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 73–79.

²⁶ Proces se skupinou „Pravda zvítězí“ či s bývalým legionářem, generálem Heliodorem Píkou. Viz Tamtéž, s. 88–90.

²⁷ Z osob zapojených do Pražského povstání se na pozici zločinců objevil např. bývalý legionář Karel Kutlvašr či voják, agent OBZ a CIA Jaromír Nechanský. Tamtéž, s. 102–104.

²⁸ PERNES, Jirí. *Dějiny Československa očima Dikobrazu: 1945–1990*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-85947-89-7, s. 53.

²⁹ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 35–36.

³⁰ KAPLAN, Karel a Derek PATON. *Sovětské poradci v Československu 1949–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Sv. 14. ISBN 80-85270-26-9, s. 19.

*jakým způsobem ho získá.*³¹ Proces byl v jejich podání završen, až když se obvinění aktéři přiznali ke svým skutkům.

Praxi procesů postavených na sovětských praktikách rozjel proces proti tzv. Vedení záškodnického spiknutí. Jednalo se o monstrproces celorepublikového významu, namířený proti předákům nekomunistických stran.³² Řada strůjců procesu s Miladou Horákovou a spol. byla posléze odsouzena v rámci dalšího monstrprocesu známého jako případ „Slánský a spol.“³³

Monstrprocesy měly v rámci politických procesů naprosto specifickou úlohu. Vždy byly veřejné a měly co nejvíce zaujmout, proto byly stylizovány do podoby tragických divadelních představení, provázených hlučnou propagandistickou kampaní. Měly detailně promyšlenou strukturu – dokud nebyly bezpečně připraveny, neproběhly. Všichni zainteresovaní aktéři byli předem uvážlivě vybíráni, a to od příslušníků justice přes samotné obžalované až k publiku. Každá část měla postupovat podle předem stanovených instrukcí.³⁴ Monstrprocesy byly charakteristické pro ranou fázi režimu, souhrnně jinak převažovaly procesy menšího rozsahu.³⁵

Jak uvádí Karel Kaplan, celkový počet osob, které padly za oběť komunistické soudní perzekuci, nelze jednoznačně stanovit. Orientačním ukazatelem může být počet lidí rehabilitovaných na základě zákona 119/1990 Sb., a to číslo 257 864. V tomto údaji však není zahrnuto 3 873 osob souzených vojenskými soudy, dále 1 192 případů, kdy došlo k podání stížnosti pro porušení zákona a 1 500 osob rehabilitovaných podle zákona 82/1968 Sb. S nimi se počet zvyšuje na 264 429 lidí. I toto číslo však udává pouze spodní hranici statisticky prokazatelných obětí.³⁶

³¹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 183.

³² Milada Horáková, představitelka národně sociální strany, byla postavena do čela silně propagandistického politického procesu, v němž bylo odsouzeno 13 aktérů, z nich 4 k trestu smrti. Tento proces odstartoval v Československu desítky dalších navazujících procesů.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Autor úvodu Derek PATON. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85270-48-X, 156–167.

³³ Rudolf Slánský byl politik a generální tajemník KSČ. Ve vykonstruovaném monstrprocesu s funkcionáři KSČ, který měl antisemitský podtext, byl odsouzen k trestu smrti a popraven.

ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 45–46.

³⁴ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 217.

³⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 36.

³⁶ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 39.

3 Politické procesy 50. let v režii tří aparátů

Politické procesy nebyly zdaleka pouze dílem justičních pracovníků. Na vývoj jednotlivých procesů dohlíželo KSČ, a to v kooperaci s bezpečnostními složkami státu. Dřívější monopol soudnictví se přetavil do podoby kabinetní justice.³⁷ Soudci, upozaďovaní ve prospěch prokuratury, se ocitli v pozici pouhých vykonavatelů vůle politických kruhů, v nichž se reflektovaly sovětské intence. Shrnuto Otou Ulčem: „*Únor byl umíráčkem nezávislosti Československé justice.*“³⁸

Justice měla v mechanismu procesů tedy pouze takový podíl, jaký mu ponechaly politické a bezpečnostní orgány. Aparáty se vzájemně prolínaly, spolupracovaly mezi sebou, nicméně jejich vztah měl svou hierarchii, jejíž přítomnost někdy vyvolávala rozpory. To lze vysledovat např. v poměru justice a bezpečnosti.³⁹

3.1 Justiční aparát

Pro realizaci procesů bylo potřeba jednotlivé aparáty odpovídajícím způsobem upravit. Aby justiční aparát plnil potřeby vládnoucí KSČ, musel se opírat o instituce naprosto loajální státu. Protože část soudců nebyla nakloněna způsobům komunistického úřadování, které často odporovalo lidským právům a svobodám, proběhly v justiční sestavě sedativní čistky.⁴⁰ Místa propuštěných pracovníků nahradil nově vyrekrutovaný aparát z tzv. Právnických škol pracujících (PŠP),⁴¹ které velice rychle, zpravidla do jednoho, dvou let, produkovaly nové soudce nebo prokurátory. Studenti přitom nemuseli být nějak obzvlášť nadaní. Naopak byli ke studiu posíláni naprosto řadoví dělníci, rolníci apod., protože právě tito si snáze osvojovali kýženou

³⁷ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 282.

³⁸ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 95–96.

³⁹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 278.

⁴⁰ Čistky v justičním sektoru vyšly z podnětu ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky.

Více viz ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 101.

⁴¹ Školy se nacházely v Praze a Bratislavě. Pražská PŠP byla zprovozněna dne 1. prosince 1948 a bylo na ní umožněno jednoleté i dvouleté studium. PŠP v Bratislavě byla jednoletá a začala s náborem od 7. února 1949. Jejich hlavním úkolem bylo připravit původem dělnické pracovníky na práci v justičním sektoru a vyškolit je po ideologické a odborné stránce.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 101–105.

justiční praxi.⁴² V porovnání s únorem 1948, kdy bylo pouze 6 % příslušníků justice z dělnických řad,⁴³ tvořila tato vrstva v roce 1952 již třičtvrtěční většinu všech výše postavených justičních pracovníků.⁴⁴

Justici prvních poúnorových let symbolizuje Státní soud a Státní prokuratura.⁴⁵ Obojí podléhalo Ministerstvu spravedlnosti.⁴⁶ Státní soud a prokuratura projednávaly významnější případy, orientovaly se na protistátní aktivity. V režii Státního soudu proběhly např. zmíněné monstrprocesy. Soud proslul výměrou vysokých trestů, mezi nimiž byly běžné tresty smrti. Tyto instance byly zrušeny k poslednímu dni roku 1952.⁴⁷ Jejich záležitosti následně převzaly krajské soudy a prokuratury. Krajských soudů bylo v zemi 19.⁴⁸ Projednávaly případy vyšší závažnosti než pod nimi působící okresní soudy – ty mohly případně kauzu krajskému soudu postoupit. Okresních soudů bylo okolo 300. Nejsvrchovanější pozici měl pak Nejvyšší soud, k němuž příslušela Generální prokuratura.⁴⁹

Mnou sledovaná kauza „Rudolf Zuzánek a spol.“ spadala pod působnost Krajského soudu v Liberci. Před tímto soudem stanulo v letech 1953–1956 celkem 424 obviněných. Liberecký soud projednával vedle méně závažných případů i kupříkladu proces spojený s tzv. akcí Kluky⁵⁰ nebo tři okrajové procesy navazující na proces s Miladou Horákovou.⁵¹

Zákon zosobňovali soudcové, prokurátoři a advokáti. U soudních přelíčení se soudcovská moc lámala na tři díly – mezi předsedu senátu a dva soudce z lidu.

⁴² Tamtéž, s. 110-115.

⁴³ Tamtéž, s. 360

⁴⁴ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 196.

⁴⁵ Státní soud i Státní prokuratura byly ustanoveny 6. října 1948 na základě zákona č. 232/1948 Sb. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 46.

⁴⁶ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 198.

⁴⁷ Státní soud a prokuratura byly zrušeny v den nabytí platnosti zákona č. 66/1952 Sb. z 30. října 1952. VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 46.

⁴⁸ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 126.

⁴⁹ Tamtéž, s. 175-176.

⁵⁰ Akce Kluky se týkala probíhající kolektivizace v Československu. Řada rolníků odmítala vstoupit do vznikajících JZD, proto KSČ zahájila vlnu procesů, která měla rolníky přinutit spolupracovat. Akce kluky byla namířena proti rolníkům z Podbezděží a podnět k ní vydaly liberecké složky StB. RÁZEK, Adolf. Akce „Kluky“. [online]. Praha: 2010, 51 s. [cit. 2020-16-07]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/udvzk-skpv-galerie-soubory-kluky.aspx>.

⁵¹ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANĐEL, Robert KVAČEK, Markéta LHOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3, s. 346.

Předsedou senátu byl vždy kvalifikovaný soudce. Totéž neplatilo v případě soudců z lidu, kteří byli obyčejní „civilové“. Soudci z lidu však, i když početně převyšovali předsedu, a mohli jej tak přehlasovat, zpravidla ponechávali proces na předsedovi, jehož usnesení pouze potvrzovali.⁵²

Předseda pak obdobně pouze vykonával vůli prokurátora. Prokurátoři v komunistické justici převažovali soudce.⁵³ Tuhle praxi iniciovalo samotné Ministerstvo spravedlnosti, jehož pokyny se prokuratura řídila. Podle jeho instrukcí například prokurátoři sestavovali žaloby výlučně na základě trestních oznámení podaných Státní bezpečností.⁵⁴

Dalo by se říct, že trochu mimo dění stáli advokáti. Jejich role byla de facto nulová. Obhajoba přešla plně do rukou státu, čímž spíše pouze doporučovala souzeným přijmout vyměřené tresty. Obhájci neměli v 50. letech ani možnost nahlédnout do vyšetřovacích spisů, což jim značně ztěžovalo výchozí pozici. S obhajovanými se často poprvé viděli až na zasedání soudu.⁵⁵

3.2 Bezpečnostní aparát

Československý bezpečnostní aparát byl košatý. Odrážely se v něm styky s bezpečnostními složkami Sovětského svazu.⁵⁶ Ve vztahu k politickým procesům měl tento aparát naprosto zásadní funkci – výroba procesů byla integrální součástí Státní bezpečnosti, do roku 1955 tvořila její hlavní agendu. To, jak obviněný dopadl u soudu, záviselo z velké části na ní.⁵⁷

Obdobně jako proběhly personální změny v justičním sektoru díky PŠP, změnila se i sestava zaměstnanců bezpečnostního aparátu. Nové členstvo bylo vybráno tak, aby mechanicky vykonávalo uložené úkoly, aniž bylo schopno jakékoli sebereflexe vedoucí k neprospěchu státu.⁵⁸ „Všichni tito příslušníci StB byli mladí lidé, kteří

⁵² ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 105–106.

⁵³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. *Poznávání komunistické minulosti*. ISBN 80-85947-75-7, s. 199.

⁵⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. *Knihy – dokumenty*. ISBN 80-7239-024-4, s. 121.

⁵⁵ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 326.

⁵⁶ Tamtéž, s. 281.

⁵⁷ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. *Knihy – dokumenty*. ISBN 80-7239-024-4, s. 167.

⁵⁸ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 279–280.

*hromadili materiály, zajišťovali sledování, vyslychali a zřejmě si mysleli, že takhle je to správně. Byli dobře vybráni – nová garda, bez zkušeností.*⁵⁹ Kromě mladých příslušníků KSČ dostalo StB posily i z Lidových milic.⁶⁰

Státní bezpečnost měla pověst ubikvitní policie vzbuzující strach. Soustřeďovaly se u ní informace, které jí umožňovaly udržovat přehled a v příhodnou chvíli s nimi triumfovat nad oběťmi. Informace získávala bezohlednými odposlechy, sledováním osob, otvíráním soukromých dopisů a také obratně operovala s výpověďmi již vyslechnutých osob.⁶¹

Běžně tedy postupovala protiprávně. Nezákonostmi nešetřila ani během vedených výslechů. Pokud se obviněný zdráhal doznat, byl na něj vyvíjen nejen fyzický, ale i psychický nátlak. Základem byly vyčerpávající výslechy, k nimž byly případně připojovány další praktiky, které oběti naprosto zlomily a přivedly je ke spolupráci. Způsobů byly celé řady. Od fyzického násilí či projevů sexualizovaného násilí přes techniky připravující vyšetřované o veškerou důstojnost až po podávání omamných látek.⁶² Brutální vyšetřovací maratony byly atributem zejména první poloviny 50. let.

Důsledkem této tvrdé praxe byla kvanta „zločinců“, které StB posílala před soud na základě doznání naprosto nekorespondujících se skutečností. Jednalo se o uměle vykonstruované trestné činnosti, na nichž Bezpečnost v 50. letech postavila tisíce kauz. Množství procesů 50. let tak bylo naprosto nastrojenými, umělými konstrukty pracovníků StB. Vynutit si potvrzení neexistující činnosti bylo totiž snazší než narazit na skutečně provozovanou trestnou činnost a zatčené z ní usvědčit.⁶³

Bezpečnost také trestnou činnost sama podněcovala. K tomuto účelu měla po ruce tzv. agenty – provokatéry, kteří podporovali vybrané osoby v ilegalitách. Přestože se opět jednalo o nezákonný postup, osvědčilo se nasazování provokatérů

⁵⁹ FREJKOVÁ, Hana. *Divný kořeny*. Praha: Torst, 2007. ISBN 978-80-7215-325-1, s. 127.

⁶⁰ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 9.

⁶¹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 176.

⁶² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 142–143.

⁶³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 179.

ve velké míře při odhalování celých protistátních skupin.⁶⁴ Znamou akcí založenou na provokaci StB byla např. operace Kámen⁶⁵ či Skaut.⁶⁶

V justičních kruzích byly pracovní způsoby Bezpečnosti poměrně rychle známy. Nezákonná praxe StB totiž nejednou vyplula na povrch u soudu, nebo pak ve zpětných písemných stížnostech již odsouzených. Mezi StB a některými justičními pracovníky to vyvolávalo neshody, přesto se však podařilo justiční kruhy přimět je akceptovat.⁶⁷ Na straně justice se v průběhu času objevili zřizenci, kteří se snažili o zpětnou nápravu tohoto justičního selhání. Mezi nimi lze jmenovat např. doktora Bočka.⁶⁸

3.3 Stranický aparát

Z politického aparátu měli na politické procesy většího rozsahu vliv funkcionáři sekretariátu ÚV KSČ, později politbyra. V jejich středu stál prezident republiky, který měl nad nejvýznačnějšími procesy přímou patronaci.⁶⁹ Skupina těchto politických činitelů měla rozsáhlé kompetence a dohlížela především na ideologickou složku procesů. Také na to, aby procesy plnily potřeby oficiální politiky.⁷⁰

Politické procesy na krajské a okresní úrovni vyřizovali předsedové místních stranických výborů. Starali se, stejně jako jejich vyšší orgány, o ideologickou náplň

⁶⁴ Tamtéž, s. 44.

⁶⁵ V akci Kámen StB vytvořila umělou pohraniční platformu, kam bezpečnostní pracovníci přiváděli osoby, jež se nechaly zlákat k přechodu hranic. Před hranicí byly osoby naoko zadrženy a vyslýchány agenti StB, převlečenými za příslušníky americké CIC. Pochytné osoby jim prozradily řadu informací, na jejichž základě se StB dostala k dalším potenciálním uprchlíkům. Poté byly předány bezpečnostním složkám v Československu.

Více viz KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, 236–239.

⁶⁶ Akce Skaut byl zátaž na zahraniční skupiny československého odboje.

Více viz např. KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Autor úvodu Derek PATON. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85270-48-X, s. 74-78, 104-112.

⁶⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 204.

⁶⁸ Otomar Boček byl krajský advokát působící v Českých Budějovicích, od roku 1964 předseda Nejvyššího soudu v Praze. Heda Margoliová–Kovályová jej ve své knize *Na vlastní kůži* popsala jako jednoho z mála poctivých právníků, s nímž mluvila ve věci Rudolfa Margolia, svého manžela odsouzeného v rámci monstrprocesu „Slánský a spol.“ Boček v rané fázi režimu obhajoval justiční praxi, postupem času se však jeho stanovisko měnilo a v 60. letech pod jeho křídly proběhla celá řada rehabilitačních řízení.

Více viz ZÍTEK, Adam a Jaroslav PAŽOUT. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019. ISBN 978-80-88292-36-4, s. 45–47.

⁶⁹ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 278.

⁷⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 167.

procesů, případně o zviditelnění daného procesu. V prvních letech měly podíl na vedených procesech i stranické komise⁷¹ a jiné útvary, ty však v roce 1951 zanikly a nahradily je předprocesní porady, jichž se účastnil zástupce KSČ, vrchní činitel StB, soudce a prokurátoři.⁷²

⁷¹ V ústředí bezpečnostní komise ÚV KSČ, pro kraje fungovala tzv. „bezpečnostní pětka“ a pro okresy „bezpečnostní trojka“.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 168.

⁷² Tamtéž, s. 170.

4 Skupina „Jan Roháč ze Sionu“ – existovala, nebo neexistovala?

Na základě analýzy pramenů se v následujícím textu pokusím zpracovat jednu z dobových kauz, a to případ Rudolfa Zuzánka, soukromého fotografa z Lomnice nad Popelkou. Zuzánek měl být podle rozsudků z let 1955 a 1956 členem údajné protistátně zaměřené skupiny známé jako „Jan Roháč ze Sionu“. Skupina měla být založena Vladimírem Kubcem v roce 1949 a měla se skládat z osob nesouhlasících s lidově-demokratickým zřízením v zemi, které měly pocházet z Lomnice nad Popelkou a k ní přilehlému okolí.⁷³

Podle materiálů nalezených při domovní prohlídce u Vladimíra Kubce měla skupina sestávat z 19 členů. Významnou část z nich měli tvořit zemědělci Josef Arlet, Ladislav Tomášek, František Brunclík, Josef Fajfr, Josef Fišera, Karel Zuzánek⁷⁴ a zemědělec-kulak Josef Novotný. Za živnostenský sektor měl být vedle Zuzánka do skupiny zapojen Jiří Kukeně, dalšími členy pak měli být zaměstnanci lomnických podniků – dělníci Stanislav Vávra, Antonín Vavroušek a sám Vladimír Kubec, který měl práci pro lomnický Technolen vykonávat z domova. Do skupiny měli patřit i dva úředníci Edvin Pivec a Rudolf Albrecht.⁷⁵ Profesní zaměření zbylých členů údajné skupiny – Františka Kobleho, Ludmily Kazdové, Františka Lamače, Marie Palasové a Jiřiny Zikmundové se nepodařilo zatím blíže specifikovat.

Podle žaloby měli členové skupiny předpokládat, že dojde k zvratu lidově-demokratického zřízení v Československu a údajně vyvíjeli takovou činnost, která tomu měla napomoci. Skupina prý byla zaujata proti příslušníkům KSČ, bránila budovatelskému úsilí a šířila zprávy zahraničního rozhlasu.⁷⁶ V jejím kruhu mělo navíc vzniknout několik písemností protistátního rázu,⁷⁷ mezi nimiž se vyjímal zejména dva

⁷³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žaloba proti Rudolfu Zuzánkovi a Stanislavu Vávrovi z 24. března 1955, T10/55.

⁷⁴ Zvláštností je, že ačkoli mezi Karlem Zuzánkem a Rudolfem Zuzánkem nelze z archivních materiálů vysledovat žádnou spojitost, mezi vyšetřovacími materiály Rudolfa Zuzánka se objevují záměny těchto dvou jmen. Např. ve sdělení krajské prokuratury v Liberci o ponechání Zuzánka ve vazbě ze dne 8. prosince 1954 je zatčený jmenován jako Karel Zuzánek, ostatní osobní údaje však odpovídají skutečně zatčenému Rudolfovi.

Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Sdělení o ponechání ve vazbě z 8. prosince 1954, nezpracováno.

⁷⁵ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, V-384 LB.

⁷⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žaloba proti Rudolfu Zuzánkovi a Stanislavu Vávrovi z 24. března 1955, T10/55.

⁷⁷ Mimo odeslané dopisy mělo v prostředí skupiny vzniknout několik protirežimních letáků. Letáky měl údajně vyhotovit Kubec, který je měl následně rozházet na různých místech v Lomnici nad Popelkou.

dopisy – první adresovaný jednomu z příslušníků KSČ, druhý zahraničnímu rozhlasu Svobodná Evropa (RFE).⁷⁸ Tyto dopisy byly hlavním předmětem žaloby, na jejímž základě byl odsouzen Rudolf Zuzánek.

Údaje o existenci dané skupiny vychází z výpovědi Vladimíra Kubce a z materiálů, jež měly být nalezeny při domovní prohlídce v jeho bytě v Lomnici nad Popelkou. Státní bezpečnost u Kubce údajně objevila písemnou „Evidenci“, která měla dokumentovat všechny členy skupiny s daty jejich přijetí. Každý člen měl mít vystavenou členskou průkazku, která byla vedena pod krycím jménem, jež mu Kubec přidělil. Krycí jména byla většinou zkratkou pravého jména a příjmení daného člena, např. přidělené krycí jméno Rudolfa Zuzánka znělo „RUZU“. Průkazky pak měly dále obsahovat datum zapojení člena do organizace a službu, kterou měl daný člen pro skupinu vykonávat. Mezi službami měla být služba bezpečnostní, vojenská a někteří členové měli být pouze nominováni k službě. Fotokopie několika členských průkazů jsou součástí vyšetřovacího spisu Vladimíra Kubce.

S těmito dokumenty, jak Kubec několikrát zopakoval při výslechu, neměl být žádný člen skupiny přímo seznámen. Před některými z nich se však měl Kubec údajně vyjádřit, že o organizaci „*povede nějaké záznamy*“.⁷⁹ „Evidence“ měla podle jeho slov sloužit výhradně k jeho vlastním účelům. Získání osob do skupiny mělo povětšinou proběhnout pouze na základě jejich ústního souhlasu se svým členstvím, který měly dát Kubcovi nebo některému z dalších členů skupiny.

Ohledně reálné existence skupiny se můžeme dohadovat. Na základě prostudovaných archivních dokumentů se domnívám, že skupina existovala především v představách Vladimíra Kubce, který se pravděpodobně o založení nějaké „odbojové“ skupiny pokoušel. Kubec se podle mého názoru snažil vyhledávat lidi, jejichž postoj k nastolenému zřízení mohl být negativní. S vytipovanými osobami pak udržoval kontakt, a pokud u některé z nich došel k závěru, že se státním zřízením skutečně nesouhlasí, okamžitě si ji zapsal do „Evidence“ jako jednu ze „svých“ lidí. S osobami vedenými v „Evidenci“ pak nejspíš příležitostně mluvil o politice, k čemuž mu mohla poskytovat ideální příležitost lomnická hospoda U Koníčka, kam měli mnozí údajní členové skupiny (včetně Kubce) občasně docházet.

⁷⁸ Svobodná Evropa byla československou sekcí americké rozhlasové stanice, jejíž vznik se datuje k roku 1949.

Více viz TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9.

⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 5. března 1955, V-384 LB.

Můžeme tedy předpokládat, že se Kubcovi podařilo vyhledat skupinu lidí skutečně smýšlejících proti režimu. Přístup jednotlivých údajných členů skupiny k režimu by se však dal charakterizovat spíše jako „tiše nesouhlasící“, neboť před „odhalením“ skupiny v roce 1954 neměly tyto osoby vykazovat v podstatě žádnou znatelnou aktivitu.

Nabízí se však i možnost, že údajná skupina „Jana Roháče“ mohla být zcela vykonstruována příslušníky Státní bezpečnosti. Veškeré kompromitující dokumenty nalezené v Kubcově bytě mohly být Kubcovi „podstrčeny“ a přiznání k jejich autorství na Kubcovi vynuceno. Režim v 50. letech likvidoval celé skupiny lidí, jež měly představovat jakoukoli překážku státem budované politiky – mezi ně patřily mj. osoby reálně či potenciálně nesouhlasící s kolektivizací venkova (většinou zemědělci) či soukromí podnikatelé, jejichž živnosti měly být symbolem nežádoucí vícesektorové ekonomiky. Vzhledem k vysokému zastoupení údajných členů skupiny, kteří měli příslušet právě mezi potlačované skupiny, by byla i tato možnost relevantní. Kubec o některých členech skupiny během svého vyšetřování vypovídal jako o „rozvracečích JZD“ a např. Zuzánek si měl dle jeho slov údajně stýskat nad neomezeným samostatným podnikáním, které měl nástup nového režimu znemožnit.

Někteří členové skupiny měli být navíc v minulosti politicky organizovaní. Mezi ně měl patřit Stanislav Vávra, Ladislav Tomášek a Rudolf Albrecht jako údajní bývalí příslušníci strany národních socialistů. Měli být tedy sympatizanty strany, již se komunisté snažili dlouhá léta politicky zdiskreditovat. Ve skupině měl být dále i jeden člen vyloučený z KSČ, Antonín Vavroušek. Daly by se zde tedy najít i čistě politické aspekty, jimiž mohly dané osoby přitahovat pozornost příslušných státních orgánů.

Zda se jednalo o skupinu skutečně existující nebo vykonstruovanou, nelze tedy jednoznačně vyhodnotit. Reálně prokazatelná je však skutečnost, že za údajné členství v této skupině stanuly před soudem (minimálně) tři osoby – Rudolf Zuzánek, Stanislav Vávra a Vladimír Kubec, jímž se přednostně věnuje text této bakalářské práce. Zuzánek s Vávrou mohli být mimo výše uvedené skutečnosti pro bezpečnostní složky atraktivní i z hlubších důvodů – Zuzánek měl být bývalý válečný odbojář, Vávra měl pocházet z poměrně významné rodiny s aktivní politickou tradicí. Obě osoby blíže představí následující podkapitola.

Poněkud kontroverzní byla postava Vladimíra Kubce. Kubec měl mít dlouholeté zdravotní potíže, které měly být fyzického rázu. Některé výpovědi vyskytující se mezi

dochovanými archivními materiály však zpochybňují i Kubcovo mentální zdraví. Sám Zuzánek se o Kubcovi během vyšetřování opakovaně vyjádřil jako o „bláznovi“. Pravděpodobně i na základě těchto Zuzánkových výpovědí byl Kubcův duševní stav v průběhu vyšetřování prověřován – podle lékařské zprávy měli vyšetřující lékaři dojít k závěru, že byl Kubec po psychické stránce zdrav.⁸⁰ Z výpovědí několika svědků vyplývá, že měl občasné trpět blíže nespecifikovanými nervovými záchvaty a „nervovými slabostmi“.⁸¹ Předkládací zpráva Krajského soudu v Liberci hodnotí Kubce jako zdravého člověka s „*poněkud sníženým intelektem*“.⁸²

Kubec mohl sehrát v případě naprosto klíčovou roli. Nemuselo být nějak obzvlášť složité podnítit invalidního a pravděpodobně slabomyslného důchodce žijícího tzv. z ruky do huby k myšlence na založení skupiny, která by měla být namířena proti státu. K podobným účelům měla StB k dispozici tzv. agenty-provokatéry, kteří uměli obratně operovat „v terénu“ a jejichž provokace často dosáhly svého. Kubec se tak mohl stát obětním beránkem StB, jíž mohl nevědomky dopomoci „vyrobit“ údajnou protistátní skupinu, kterou pak mohla bezpečnost v příhodnou chvíli vítězoslavně „odhalit“. K tomuto více v kapitole Pozadí případu „Zuzánek a spol.“

Rudolf Zuzánek, Stanislav Vávra a Vladimír Kubec byli souzeni před Krajským soudem v Liberci v letech 1955 a 1956. Obviněným byly vyměřeny tresty odnětí svobody v rozsahu od 3,5 do 10 let s doprovodnými tresty. Nejprve proběhl společný soudní proces Rudolfa Zuzánka a Stanislava Vávry v roce 1955, v jehož důsledku byl oběma odsouzeným vyměřen trest 3,5 let odnětí svobody. Tento rozsudek byl však přezkumným řízením na straně Rudolfa Zuzánka dne 9. prosince 1955 zrušen.⁸³ Zuzánek byl souzen znovu v roce 1956, tentokrát v samostatném procesu. Týž rok proběhl samostatný soudní proces i v případě Vladimíra Kubce. Zuzánkovi byl v rámci obnoveného procesu v roce 1956 uložen trest odnětí svobody ve výši 10 let, Kubec byl odsouzen k 8 letům žaláře.

⁸⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Zpráva lékaře z 1. října 1956, T14/56.

⁸¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, T14/56.

⁸² Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Předkládací zpráva z 27. ledna 1958, T14/56.

⁸³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze z 9. prosince 1955, 1Tz 259/55, T10/55.

4.1.1 Rudolf Zuzánek

Rudolf Zuzánek se narodil 27. března 1899 v Jilemnici do rodiny fotografa Rudolfa a Matyldy Zuzánkových. Studoval pět let na obecné škole v Jilemnici, na něž navázal třemi ročníky měšťanské a dvěma ročníky pokračovací školy. Během závěrečných studijních let se současně u svého otce vyučil fotografem a v jeho fotografickém podniku zůstal po škole pracovat až do roku 1917.⁸⁴

V tomto roce narukoval do války na straně rakousko-uherské armády. Zpráva o Zuzánkově působení během 1. světové války mnoho není – během vyšetřování v 50. letech Zuzánek uvedl, že byl přidělen na italskou frontu k letectvu jako fotograf.⁸⁵ Z Itálie se pak údajně vrátil s legionáři.⁸⁶ Po válce a jeho propuštění z armády vstoupil do Sokola⁸⁷ a jako jeho člen se přihlásil k dobrovolnické jednotce, se kterou sloužil na slovensko-maďarských hranicích.⁸⁸ Odtud odešel v únoru roku 1919. Poté nastoupil roční vojenskou službu v rámci útvaru telegrafního praporu v Kutné Hoře.⁸⁹

Po návratu z vojny začal pracovat jako fotograf střídavě u svého otce a u různých firem v Praze, Hradci Králové, Semilech a Nové Pace. V roce 1928 se oženil s Vlastou Jodasovou a za rok se jim narodil syn Jaroslav.⁹⁰ V roce 1932 si Zuzánek založil vlastní fotografickou živnost v Jablonci nad Jizerou, kterou vlastnil až do roku 1938, kdy byl

⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 6. prosince 1954, V-384 LB.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ZUZÁNEK, Jaroslav. Jeden z mnoha osudů v obdobích vlád dvou totalit. *Od Ještěda k Troskám*. 2007, 14(1). ISSN 1214-1798, s. 42.

⁸⁷ Zuzánek měl být cvičitelem Sokola od roku 1920 do roku 1950, kdy měl ze spolku vystoupit. Sokol byl tělovýchovný spolek, který fungoval v Čechách a na Slovensku již od 2. poloviny 19. století. Za nacistické okupace byla organizace zakázána, totéž platilo i v letech 1956–1990.

Více viz NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich, 1990. Slovo k historii.

⁸⁸ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 267.

⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 6. prosince 1954, V-384 LB.

⁹⁰ Jaroslav Zuzánek se narodil 28. března 1929 v Dolní Sytové. Byl autorem několika publikací technického zaměření a napsal i pár krátkých pojednání o životě svého otce Rudolfa Zuzánka, jak jsem uvedla v jedné z úvodních podkapitol vztahujících se ke kritice použité literatury. Jaroslav Zuzánek zemřel 18. června 2007.

Červen 2007. Lomnice nad Popelkou: Z městské kroniky [online]. Lomnice nad Popelkou: Webhouse, 2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://m.lomnicenadpopelkou.cz/cerven-2007/d-14278>

v důsledku obsazování pohraničí německými nacisty z Jablonce vyhnán.⁹¹ Novou živnost si založil v Lomnici nad Popelkou.⁹²

Krátce po začátku okupace byl zatčen⁹³ a vězněn až do roku 1942 v několika německých trestnicích.⁹⁴ Důvodem věznění měly být fotky, které Zuzánek údajně nafotografoval pro lomnického obchodníka Bohumila Jodase. Fotky měl zhotovit podle satirického časopisu a měly zesměšňovat německý Wehrmacht.⁹⁵ Pravděpodobně s tím však souviselo i jeho členství v Sokole, protože nacistický režim tuto organizaci zakázal a její členy pronásledoval. Toto období mělo značně poznamenat jeho zdraví – v době svého zatčení v 50. letech v některých výpovědích uvedl, že je poloviční invalida, jelikož špatně doslýchá na levé ucho a má částečně ochrnutou levou nohu.⁹⁶ Za tím měla stát právě i jeho konfrontace s nacisty.

Po propuštění opět provozoval svou fotografickou živnost, v níž mu pomáhala i jeho žena. Mimo to se připojil k protinacistickému hnutí, a to v rámci organizace Jindra.⁹⁷ Sokolové byli významnou složkou druhého domácího československého odboje. Lomnice nad Popelkou byla z hlediska odboje přitom poměrně aktivním regionem – přežila zásahy spojené s příchodem Reinharda Heydricha a v lokálním měřítku zde protinacistické sokolské skupiny operovaly až do konce 2. světové války.⁹⁸

Zuzánkova odbojová činnost měla vyvrcholit v době od ledna do května roku 1945. Podle slov jeho syna organizoval v této době zásobování sovětských zajatců

⁹¹ Podle svědectví Zuzánkova syna Jaroslava měli dne 6. října 1938 do fotografického atelieru jeho otce údajně vpadnout nacističtí Ordneři a velmi důrazně (pod hrozbou uškrcení) mu naznačit, že pro něj v Jablonci nad Jizerou „není místo“.

ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. Z *Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 267.

⁹² Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 6. prosince 1954, V-384 LB.

⁹³ K zatčení došlo v listopadu roku 1939. V souvislosti s ním byl zatčen i obchodník Bohumil Jodas, který na následky věznění zemřel.

MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Diplomová práce, Univerzita Pardubice, 2009, s. 22.

⁹⁴ V dochovaných archivních spisech jsou názvy věznic různě komoleny. Jaroslav Zuzánek mezi místy věznění svého otce uvedl Drážďany, Berlín, Waldheim či Delmenhorst.

ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. Z *Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 268.

⁹⁵ Příspěvky, které Zuzánek vyfotil, měly pocházet z Humoristických listů. Jodas měl fotky vystavit v lomnickém knihkupectví, které provozoval.

MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Diplomová práce, Univerzita Pardubice, s. 22.

⁹⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení ze dne 23. února 1956, T1/56.

⁹⁷ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. Z *Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 268.

⁹⁸ MORÁVKOVÁ, Lenka. *Památník bujarého Sokola Lomnického (1870-2010): [140 let Sokola Lomnice nad Popelkou]*. Lomnice nad Popelkou: T.J. Sokol, 2010. ISBN (Brož.), s. 25.

v pochodech smrti, jejich útěk a následné zásobování v úkrytech.⁹⁹ Během květnové revoluce se za pomoci ilegálně držené zbraně postavil na stranu povstalců v Lomnici, načež byl zajat, vyslýchán a internován ve vězení ve Valdicích.¹⁰⁰ Spolu s ním byli zajati i Václav Pěnička, Antonín Morávek, Oldřich Novotný a Antonín Blažek. Pěnička byl dne 5. května v Lomnici na náměstí popraven, Morávka, Blažka a Zuzánka měl stejný osud stihnout hned následující den.¹⁰¹ Ještě týž den byl však zbytek politických vězňů z vězení propuštěn, což Zuzánkovi zachránilo život. Poté měl být až do svého zatčení členem výboru Svazu protifašistických bojovníků¹⁰² a působit mj. jako maskér u ochotnického divadla.¹⁰³

4.1.2 Stanislav Vávra

Stanislav Vávra se narodil 11. října 1905 v Lomnici nad Popelkou. Absolvoval čtyřletou školní docházku v lomnické měšťanské škole a poté vstoupil do podniku svého otce Václava Vávry, který byl v dané době obchodníkem s kůžemi. S provozem podniku otci pomáhal až do roku 1930.¹⁰⁴

Vávřův otec Václav Vávra byl dlouholetým poslancem Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské v Národním shromáždění (v letech 1920–1939), mezi lety 1932–1935 navíc působil jako starosta města Lomnice nad Popelkou.¹⁰⁵ Otcova politická orientace pravděpodobně zapůsobila i na budoucí politické smýšlení mladého Vávry, který v 19 letech vstoupil do dorostu živnostenské strany a ve straně setrval až do vypuknutí 2. světové války. Po válce se stal členem Československé strany národně socialistické, v níž zůstal do únorového převratu. Byl

⁹⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Dopis Jaroslava Zuzánka Kanceláři prezidenta republiky ze dne 31. března 1956, T1/56.

¹⁰⁰ ZUZÁNEK, Jaroslav. Jeden z mnoha osudů v obdobích vlád dvou totalit. *Od Ještěda k Troskám*. 2007, 14(1). ISSN 1214-1798, s. 43.

¹⁰¹ MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Diplomová práce, Univerzita Pardubice, 2009, s. 85–88.

¹⁰² Svaz protifašistických bojovníků vznikl v roce 1951 a sdružoval osoby zapojené do boje proti nacismu. Vznikl z podnětu KSČ, která pod jeho záštitou přetvářela odbojářskou minulost ve svůj prospěch. Svaz byl silně zaujat proti členům – nekomunistům, které vylučoval či jinak poskvřňoval. *Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (1945)1951-1969, inventář* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2201/uvod/1471>

¹⁰³ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 268.

¹⁰⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Stanislava Vávry z 6. prosince 1954, V-384 LB.

¹⁰⁵ TICHÁ, Lucie. *Lomnice nad Popelkou v době první republiky*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 32.

tak jediným ze tří výše zmíněných odsouzených členů skupiny, jenž se v minulosti politicky angažoval.

Ve 30. letech se Vávra oženil s Boženou Bartošovou, s níž měl syna Stanislava. Rodinu živil z peněz, které vydělal v otcově obchodě. Z podniku postupně přešel na místo správce čedičového lomu, který měla Vávrova rodina v držení.¹⁰⁶ V roce 1937 se rozvedl.¹⁰⁷

V průběhu války se s otcem shodli na prodeji lomu a Vávra si v Lomnici nad Popelkou zřídil obchod s hračkami.¹⁰⁸ Dařilo se mu jej provozovat až do jeho znárodnění v roce 1948. Po něm se nechal zaměstnat jako dělník v n. p. NAVETA v Lomnici, kde pracoval čtyři roky. Posléze nastoupil do lomnického národního podniku Tírny.¹⁰⁹ Od roku 1949 byl členem ROH.¹¹⁰

4.1.3 Vladimír Kubec

Vladimír Kubec se narodil 1. srpna 1919 v Miličíně u Tábora. Vyučil se provazníkem u svého bratra Františka Kubce v Lomnici nad Popelkou a v tomto řemesle zůstal až do roku 1945. Kubec pocházel z mnohočetné rodiny, jejíž sociální poměry byly velice skromné. Otec byl zemědělec s malým hospodářstvím, na němž musel Kubec od raného dětství vypomáhat. V důsledku této skutečnosti, jak sám uvedl, ztrácel po studijní stránce. Rodina mu z malého statku nemohla poskytnout na vzdělání ani dostatek financí, ani času potřebného k vlastnímu studiu. Vystudoval pět let obecné školy a dva roky pokračovací živnostenské školy.¹¹¹

Podle dochovaných lékařských zpráv se Kubec již od počátku 40. let potýkal se zdravotními problémy. Krátce poté, co se oženil s Annou roz. Boudovou, prodělal vážný zánět plic.¹¹² Za války, kdy byl čtvrt roku vyšetřován ve věznici v Kartouzích,

¹⁰⁶ Dnes již zatopený lom v Lomnici nad Popelkou dodnes nese jméno rodiny Vávrových. V povědomí zůstal jako „Vávřův lom“.

¹⁰⁷ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Stanislava Vávry z 6. prosince 1954, V-384 LB.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Revoluční odborové hnutí bylo jedinou odborovou organizací v komunistickém Československu. Bylo úzce spjato s KSČ, která jej využívala ve svůj prospěch. Členem byl téměř každý zaměstnaný. Historie odborového hnutí. Počátky odborů v českých zemích [online]. Odborový svaz KOVO. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.oskovo.cz/os-kovo/historie-odboroveho-hnuti#1>.

¹¹¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení ze dne 13. prosince 1956, T14/56.

¹¹² Tamtéž.

se pravděpodobně nakazil TBC, s nímž se od té doby potýkal až do konce života.¹¹³ Při jednom ze svých výslechů Kubec uvedl, že měl být po válce obžalován z udavačství a kolaborace s nacisty. K jeho reálnému odsouzení však dojít nemělo.¹¹⁴ Můžeme se dohadovat, zda se v tomto případě nejednalo o výpověď pouze vykonstruovanou bezpečnostními složkami.

Protože mu nemoc znemožnila vykonávat jeho provaznickou profesi, naučil se šít a od roku 1948 pracoval jako domácí dělník pro n. p. Technolen v Lomnici. V tomto podniku pracovala i jeho žena. Kvůli tuberkulóze musel být Kubec v průběhu let léčen v několika nemocnicích, což značně zatěžovalo rodinný finanční rozpočet, i když na své onemocnění pobíral invalidní podporu. Zdravotní stav se podepsal i na jeho vzhledu, především v podobě pokřivené stavby těla a nápadných jizev po lékařských zákrocích.¹¹⁵

4.2 Formování skupiny a Rudolf Zuzánek

Vladimír Kubec a Stanislav Vávra

U založení údajné skupiny „Jana Roháče ze Sionu“, jejíž existenci však nelze jednoznačně potvrdit (jak bylo řečeno již výše), měl stát především Vladimír Kubec. Kubec v průběhu pozdějšího vyšetřování vypověděl, že pohnutkou k založení údajné protistátní organizace mu měla být zkušenost z roku 1945, kdy se měl pokoušet získat členství v KSČ. Úřadující pracovník sekretariátu KSČ jej měl s pohrdnutím odmítnout, a to z důvodu neblahé pověsti, která se o něm měla na Lomnicku šířit. Od té chvíle měl Kubec nově nastolené zřízení zatratit a začít se podílet na aktivitách namířených proti němu.¹¹⁶

V první polovině roku 1949 se měl Kubec náhodně setkat v lomnickém parku se Stanislavem Vávrou. Protože měl mít již dlouho v úmyslu sestavit skupinu lidí, s nimiž by bylo možné pracovat proti státnímu zřízení, měl s Vávrou navázat hovor

¹¹³ Tuto skutečnost nelze z dochovaných materiálů konkretizovat. Do vězení měl být Kubec vsazen na základě udání jistého Svobody z Lomnice nad Popelkou, který tvrdil, že Kubec ví o úschovně blíže nespecifikovaných zbraní. Kubcovi neměla být žádná trestná činnost prokázána, a proto měl být z vězení po čtvrt roce bez soudu propuštěn.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení ze dne 13. prosince 1956, T14/56.

¹¹⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Zápis o výpovědi Vladimíra Kubce ze 14. listopadu 1954, V-384 LB.

¹¹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Zpráva lékaře z 1. října 1956, T14/56.

¹¹⁶ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 27. ledna 1955, V-384 LB.

směřující k politice. O Vávrovi mělo být všeobecně známo, že jeho postoj k novému zřízení není pozitivní. S Vávrou se toho času měli domluvit na dalším setkání, a to v hostinci U Koníčka, do něhož měl Vávra zanedlouho přivést dalšího člověka smýšlejícího protistátně.¹¹⁷

Především s Vávrou se měl Kubec shodnout na „programu“ formující se ilegální skupiny. Základním předpokladem jejího zrodu měl být rozklad lidově-demokratického zřízení v Československu, s nímž měli členové skupiny do budoucna počítat a podle svých možností napomáhat jeho urychlení. Proto měl Kubec instruovat Vávru (a posléze každého nově přibráného člena), aby mu předával informace o osobách oddaných režimu, především o příslušnících KSČ, SNB, LM, lidosprávy či JZD.¹¹⁸ Měli se dohodnout, že budou získávat další „protistátně“ zaměřené osoby. Tipy na osoby, které by mohly být zapojeny do organizace, si měli předávat v hostinci U Koníčka. V otázce přibrání dané osoby do skupiny měl mít rozhodující slovo Kubec.

Nábor členstva měl probíhat poměrně úspěšně. Již do konce roku 1949 měla mít skupina sedm členů, kteří se měli nepravdělně a různě intenzivně scházet v hostinci. „Novinky“ si měli předávat ale i příležitostně, v obchodech nebo na náměstí v Lomnici. Všechny informace podané členy skupiny si měl Kubec zapisovat do tajného „Archivu“, který pro tyto účely údajně založil.¹¹⁹ Archiv měl evidovat jména a stručné charakteristiky prokomunistických osob, a po zvratu lidově-demokratického zřízení měl posloužit soudu jako důkazní materiál proti nim.¹²⁰ Do „Archivu“ dále připojoval výstřižky z novin a časopisů, které se zmiňovaly o takovýchto osobách.¹²¹ Informace měli po dobu existence skupiny v různé míře poskytnout všichni členové skupiny „Jana Roháče ze Sionu“. Dále měl vést „Černé listiny“, které měly podobný charakter, lišily se pouze formou zápisu. Tyto listiny byly psány ve formě obžalovacích spisů proti daným osobám.¹²²

Z daných dokumentů bylo možné udělat si obrázek, jak mohla vypadat Kubcova představa jím (podle žaloby) očekávaného „zvratu“. Předložené listiny Kubce

¹¹⁷ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 15. listopadu 1954, V-384 LB.

¹¹⁸ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 27. ledna 1955, V-384 LB.

¹¹⁹ Fotokopie části písemností tajného „Archivu“ a „Černých listin“ jsou součástí vyšetřovacího spisu Vladimíra Kubce.

¹²⁰ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 15. listopadu 1954, V-384 LB.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

neprofilovaly jako radikála, jehož „zvrát“ měl mít podobu násilné *revanše*. Zdá se, že měl namísto krvavé revoluce očekávat cestu respektující základní občanská práva (mezi něž patří právě kupř. právo na soud), která mohla otevřít bránu k principům právního státu jako takového.

S přibýváním členstva se pak měl postupně rozšiřovat i okruh vyvíjené protistátní činnosti údajné skupiny. Každý zapojený se měl jakkoli podílet na podryvání stávajícího režimu a o své činnosti průběžně informovat Kubce.¹²³

Rudolf Zuzánek

Zuzánek měl být Kubcem navštíven až na jaře roku 1952. Kubec měl navštívit jeho fotoateliér a nechat si v něm vyvolat fotografie své roční dcery. Při této návštěvě měl Zuzánek Kubce „*vhodným způsobem vyvést z bytu*“, jak později u vyšetřování vypověděl Kubec, neboť se měl zmínit o ilegální skupině „operující“ v Lomnici proti státu. Zuzánek s tím údajně nechtěl mít nic společného.¹²⁴ Sám se ve svých výpovědích k této události vyjádřil poněkud cyničtěji: „*Jednou (Kubec) mluvil o nějaké organizaci, ale já jsem ho s tím vyhodil.*“¹²⁵

„*Jak se říká, Kubce jsem oknem vyhodil a on dveřmi přišel zas.*“¹²⁶ Kubec měl totiž od té doby začít Zuzánka navštěvovat poměrně často. Měl mu nabízet ozdobné krabice, jejichž výrobou si přivydělával, jindy shánět staniol na výrobu těchto krabic nebo přijít jako běžný zákazník. Při těchto příležitostech měli vést se Zuzánkem různě laděné rozhovory. Při příští zmínce o ilegální skupině již Zuzánek neměl Kubce z ateliéru vyprovodit, ale měl s činností skupiny podle Kubce i sympatizovat.¹²⁷

Zuzánek měl často navštěvovat Prahu, odkud odebíral fotografický materiál. Kubec měl Zuzánka u příležitosti jedné z jeho plánovaných cest požádat, zda by s sebou nemohl vzít do Prahy dva dopisy a vhodit je na pražské hlavní poště do schránky. Jeden měl být adresován poštovnímu úředníku z Lomnice nad Popelkou Josefu Zavřelovi, druhý Janu Novotnému do zahraničí. Zuzánek, jak se potvrdilo při následném vyšetřování, dopisy skutečně v Praze v lednu 1954 odeslal.

¹²³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o výslechu obviněného Vladimíra Kubce z 22. března 1955, T14/56.

¹²⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 28. ledna 1955, V-384 LB.

¹²⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 23. února 1956, T1/56.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 14. listopadu 1954, V-384 LB.

4.3 Vyšetřování

První fáze vyšetřování

Jak lze vyčíst z vyšetřovacích spisů, k zatčení Vladimíra Kubce mělo dojít na počátku listopadu roku 1954.¹²⁸ Spolu s tím mělo být zahájeno jeho vyšetřování, což by bylo za normálních okolností běžným postupem vyšetřovacích orgánů.¹²⁹ Kubec však již od října daného roku pobýval na léčení v Prosečnici nad Sázavou, kde mu měla být operována pravá strana plic. Zatčení obviněného tak ze zdravotních důvodů nebylo možné, proto se přikročilo k improvizovanému postupu v podobě Kubcova výslechu přímo v prostorách samotného sanatoria.

Důvody zahájení vyšetřování osob bezpečnostními orgány v 50. letech mohly být dány mnoha okolnostmi. Podnětem k vyšetřování se mohla stát některá z již zatčených obětí, která jiné osoby uvedla v podezření při některém ze svých výslechů. Nezřídka docházelo i k zatýkání na základě udání, přičemž pohnutkou k němu mohly být i čistě osobní důvody. Za největší část zatčených však nesli zodpovědnost informátoři či již výše uvedení provokatéři nebo jiní agenti Státní bezpečnosti.¹³⁰

Kubec měl po několikahodinových výsleších, které byly přerušovány s ohledem na jeho zdravotní stav, vypovědět o existenci údajné skupiny působící proti lidově-demokratickému zřízení, kterou měl řídit.¹³¹ Jmenoval členy této skupiny a konkretizoval její činnost.¹³² Tyto první výsledky trvaly podle dochovaných protokolů 4 dny, od 12. do 15. listopadu 1954. Současně s tím proběhla 12. listopadu domovní prohlídka v Kubcově bytě v Lomnici. Při této prohlídce měly být nalezeny kupříkladu písemnosti tzv. tajného Archivu, „Černé listiny“ a dokumenty vztahující se k činnosti samotné Kubcovy skupiny.¹³³

¹²⁸ Návrh na zatčení a zahájení vyšetřování Vladimíra Kubce vypracoval poručík Josef Salaba a schválil krajský prokurátor Jaroslav Nový.

¹²⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 134.

¹³⁰ Tamtéž, s. 132–134.

¹³¹ V dochovaných spisech Státní bezpečnosti se ve vyšetřovacích protokolech Vladimíra Kubce z doby jeho prvních výslechů objevují vsuvky typu „Protokol pro zdravotní stav přerušen“. Přestávky během Kubcova vyšetřování měly trvat 30 min, posléze mělo být ve výslechu pokračováno. Otázkou je, do jaké míry brala StB při vyšetřování na Kubcův zdravotní stav skutečně ohled.

¹³² Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 15. listopadu 1954, V-384 LB.

¹³³ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o domovní prohlídce z 12. listopadu 1954, V-384 LB.

Pravděpodobně na základě nalezených materiálů a Kubcových výpovědí byl dne 6. prosince 1954 zatčen Rudolf Zuzánek a Stanislav Vávra, přičemž písemný rozkaz k jejich zatčení byl potvrzen až následující den, 7. prosince.¹³⁴ Především v prvních letech komunistického režimu podávali velitelé rozkazy k zatčení nejprve pouze slovně, k jejich sepsání docházelo zpravidla až po několika dnech, jindy i v rádech měsíců či let. Vyslýchání tak byli drženi ve vazbě, aniž by k jejich zadržení existovaly „materiální“ podklady. O mnohých zatčených osobách navíc často nebyla informována prokuratura, která jinak měla vyslovovat souhlas se zadržením dané osoby.¹³⁵ V letech 1954–1955 byla v tomto ohledu StB již disciplinovanější.

Zuzánek s Vávrou byli dodáni do věznice v Liberci, a ještě týž den byli předběžně vyslechnuti.¹³⁶ Mimo tohoto měli být do konce roku 1954 vyslechnuti už pouze jednou. V případě Zuzánka se jednalo o výslech provedený dne 13. prosince, další dva pak následovaly až 1. a 5. ledna. Všechny tyto jeho počáteční výslechy trvaly podle protokolárních zápisů velice krátce. Zuzánek při nich měl soustavně „lhát a zamlčovat“.

Zuzánek se měl v rámci těchto výslechů vyjádřit k existenci ilegální Kubcovy skupiny pouze jednou.¹³⁷ Potvrdil, že se před ním o takové skupině Kubec zmínil, a za to byl vyveden z ateliéru. Tato skutečnost se shoduje s výpověďmi podanými Kubcem a zmiňovala jsem ji již výše v textu. Dále se měl vyjádřit k odeslaným dopisům. Podle svých slov dva dopisy údajně převzal a v Praze skutečně odeslal. Co se týče jejich obsahu, objevuje se k němu vyjádření pouze ve výpovědi ze 13. prosince: *„Na přesný obsah nepamatuju, ale první byl dopis anonymní a výhružný, druhý nepřátelský vůči našemu státu. Nežli mi Kubec dopisy předal, přečetl mi je.“*¹³⁸

¹³⁴ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Rozkaz k zatčení ze 7. prosince 1954, V-384 LB.

¹³⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 133–134.

¹³⁶ Na výslechu Zuzánka, Vávry a Kubce se vystříдалo více vyšetřovatelů. Vzhledem k nevalnému stavu mnoha archiválií a ke špatné čitelnosti vlastnoručních podpisů se mi však nepodařilo žádného z vyšetřovatelů blíže identifikovat.

¹³⁷ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 13. prosince 1954, V-384 LB.

¹³⁸ Tamtéž.

Dopisy

Charakter dopisů byl následovný: První dopis byl adresován Josefu Zavřelovi, zaměstnanci poštovního úřadu v Lomnici nad Popelkou a příslušníku KSČ. Text dopisu na Zavřela dorážel, že je sledován jistou organizací pro svou příslušnost ke komunistické straně. Dále byl hanoben za své jednání za okupace a častován urážkami.

„...Soudruhu Zavřele, dnes vám povíme něco, co víte jenom vy, a myslíte, že je to tajemstvím. Povíme vám stručně co jste dělal v r. 1939-1945. Za okupace jste byl členem 'Vlajky' odbíral jste jejich časopis. Pracoval jste aktivně pro 'Gestapo'. Mnohokrát jste byl v Jičíně u určité osoby „D“ tam jste podával své hlášení o členech KSČ z Lomnice n. Pop. ... Co děláte dnes? Jste špinavý pes a rudý poskok, jste darebák kterému není rovno v Lomnici n. Pop. ... Za nacismu jste udával a udáváte i dnes. Otvíráte mnohým občanům jejich dopisy, co se Vám nelíbí a nehodí ničíte. ... Vy dobytku a svině česká. Jste parchant a parchantem zůstanete!!...“¹³⁹

Ofocený text dopisu je součástí Kubcova vyšetřovacího spisu. Josef Zavřel se objevuje mezi svědky vyslychanými k této kauze. Při výslechu potvrdil, že mu byl tento dopis doručen a on jej následně odevzdal příslušnému SNB.¹⁴⁰ Dopis je anonymní.

K druhému dopisu se mezi dochovanými materiály vyskytuje pouze fotokopie obálky, do níž měl být dopis vložen. Přesné znění údajného dopisu lze tedy pouze odhadovat. Dopis měl být odeslán na adresu Jan Novotný 7, Rü Georgwill, Paříž, Francie, což měla být podle žaloby krycí adresa rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Zda adresa skutečně vedla k RFE nelze říci, nicméně skutečnost navazování spojení s RFE pomocí kontaktních adres by podle práce Prokopa Tomka odpovídala praxi.¹⁴¹ Dopis měl informovat o existenci protistátní skupiny na Lomnicku a žádat o pokyny, jak takovou skupinu organizovat. Jeho autor se měl dotazovat, jakým způsobem je možné do zahraničí předávat špionážní zprávy a měl žádat o odpověď prostřednictvím hlášení radia RFE. K dopisu měl být dále přiložen malý výstřižek

¹³⁹ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Dokument č.4, V-384 LB.

¹⁴⁰ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi svědka Josefa Zavřela z 1. března 1955, V-384 LB.

¹⁴¹ Více viz TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9, s. 275–276.

z novin s názvem „Svobodní lidé“ a pod tím vším měl být podepsán jistý „CEZAR TITO“.¹⁴²

Za vznikem stanice radia Svobodná Evropa stálo napětí mezi Sovětským svazem a Západem. Osoby nesouhlasící s domácím režimem se v mnoha případech snažily sledovat vývoj v západních zemích, a právě rozhlasové vysílání využilo zahraničí k tomu, aby mohlo na takovéto lidi působit. Rozhlas RFE se měl stát neagresivním ideologickým tažením proti komunistickému bloku.¹⁴³ Československé ministerstvo zahraničních věcí vzneslo proti vysílání radia již 23. května 1951 protest na americké ambasádě v Praze.¹⁴⁴

Poslouchání radia RFE bylo považováno za projev nepřátelství vůči režimu v Československu a jeho signál byl možným posluchačům záměrně rušen.¹⁴⁵ Tuto praxi doložila kupříkladu pamětnice Heda Margoliová-Kovályová ve své knize *Na vlastní kůži: „Cizí rozhlas se poslouchal málo, jednak ze strachu, jednak proto, že byl tak silně rušen, že nebylo skoro nic slyšet. Často se stávalo, že někdo přece chytil nějakou zprávu, ale jen částečně a pak ji šířil zkomolenou, a lidi mávali rukama a říkali, no tak vidíte, jak lžou.“*¹⁴⁶ Přesto však dobové průzkumy ukazují, že českoslovenští občané poměrně horlivě tuto stanici ladili.¹⁴⁷ Zuzánek, Kubec i Vávra během výslechového řízení přiznali, že rádio (příležitostně) poslouchali.

Druhá fáze vyšetřování

Další výslech Rudolfa Zuzánka proběhl po téměř 14denní pauze až 18. ledna 1955. V tomto protokolu se hned v úvodu znatelně změnil tón Zuzánkovy výpovědi, která začala doznáním jeho členství v organizaci: „*Doznávám, že jsem dosud některé skutečnosti mé nepřátelské činnosti skutečně zamlčoval. V létě 1952, když jsem byl Kubcem získán do ilegální organizace, dostal jsem od něj úkol...*“.¹⁴⁸ Zuzánek doznal, že byl členem organizace a že Kubcovi ve svém ateliéru sdělil několik jmen příslušníků

¹⁴² Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 27. ledna 1955, V-384 LB.

¹⁴³ TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9, s. 31–34.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 287.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 256.

¹⁴⁶ KOVÁLYOVÁ, Heda. *Na vlastní kůži*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1134-X, s. 110.

¹⁴⁷ Dokazují to průzkumy z pozdějších 60., 70. a 80. let.

TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9, s. 257.

¹⁴⁸ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 18. ledna 1955, V-384 LB.

KSČ a SNB.¹⁴⁹ Je možné, že mezi 5. a 18. lednem proběhl ještě další Zuzánkuv výslech, o němž nejsou dochované zprávy. Další variantou je, že u Zuzánka přišel cílený „zlom“.¹⁵⁰

V lednu proběhly ještě dva výslechy, během nichž měl Zuzánek vypovídat především k osobě Kubce a k úkolům, jimiž jej měl Kubec pověřovat. U těchto výpovědí je zvláštní, že Zuzánek doznával své členství v „protistátní“ organizaci, neměl si však být vědom, že by provozoval nějakou protistátní aktivitu. Měl pouze naslouchat činnostem namířeným „proti státu“, o nichž se mu měl při svých návštěvách ateliéru svěřovat Kubec. Mezi nimi měl být např. poslech radia RFE, nábor členů do Kubcovy organizace a jejich nabádání k protistátním činnostem.

Další kontroverzí jsou Zuzánkova vyjádření ke Kubcově osobě. V protokolech se opakuje, že Kubce vnímal jako člověka, který „nemá zdravý rozum.“¹⁵¹ Toto Zuzánkovo hodnocení Kubcovy osobnosti podpírá i výpověď svědka Antonína Vavrouška.¹⁵² Ten potvrdil, že se před ním Zuzánek vyjádřil o Vladimíru Kubcovi jako o „nenormálním člověku“.¹⁵³ Zuzánek měl být tedy členem skupiny, jejíhož vedoucího představitele měl považovat za blázna.

Třetí fáze vyšetřování

V únoru roku 1955 měl Zuzánek doznat, že očekával rozvrat lidově-demokratického zřízení v ČSR a že mu měl Kubec číst přeepsané zprávy, které byly hlášeny zahraničním rozhlasem. Zahraniční rozhlas měl poslouchat i on sám. Zuzánkovi měl být v únoru též předložen dokument, v němž byl veden jako místopředseda Kolegia organizace „Jana Roháče ze Sionu“.¹⁵⁴ Byla mu předložena členská průkazka zhotovená na jeho krycí jméno „RUZU“. Všechny tyto písemnosti měl zhotovit Kubec, který

¹⁴⁹ Uvedl např. lomnické občany Františka Pěkného, Josefa Kozlera či Marii Stehlíkovou.

¹⁵⁰ Ke zlomení oběti viz kapitola Bezpečnostní aparát.

¹⁵¹ Kubec se měl Zuzánkovi svěřovat mj. s tím, že se zabývá mystikou a telepatii, tj. že za pomoci fotografie dokáže navázat hovor s danou osobou na dálku. Pro tyto účely měl Zuzánek Kubcovi poskytnout nějaké fotografie, které byly předloženy při výslechu a Zuzánek měl tyto fotografie identifikovat.

Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 21. ledna 1955, V-384 LB.

¹⁵² K Antonínu Vavrouškovi více v kapitole Pozadí případu „Zuzánek a spol.“

¹⁵³ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi svědka Antonína Vavrouška z 11. února 1955, V-384 LB.

¹⁵⁴ Tzv. Kolegium měla být část členů organizace „Jana Roháče ze Sionu“, její ústředí. Členství zde mělo být získáváno na základě voleb. Kolegium mělo mít též vlastní Ústavu. O existenci daného ústředí však měl vědět pouze Kubec, který do něj měl také sám konat volby a měl být i jediným zřizovatelem Ústavy.

vypověděl, že s nimi žádného člena skupiny neseznamoval. Výpověď Zuzánka to potvrzuje. Dokumenty měl dle svých slov vidět prvně v životě.¹⁵⁵

Z celého Zuzánkova vyšetřování vycházelo jen velice málo výpovědí, které by konkretizovaly odeslané dopisy. Často se opakovalo, že odeslal dva dopisy, a tím se cítil vinen. Bližší vyjádření k nim se však vyskytovalo pouze v již zmíněné výpovědi ze 13. prosince. Dále pak až u výsledku ze dne 24. února, kde Zuzánek doznal, že jej Kubec s jejich obsahem „*podrobně seznámil*“.¹⁵⁶ Všechny výpovědi Vladimíra Kubce se shodovaly v tom, že byl Zuzánek s obsahem dopisů seznámen. Z jeho výpovědí však vyplynulo, že jej znal pouze částečně. Formulace, že by mu dopisy sám přečetl, se u něj nevyskytovala.

Zuzánkuv poslední výslech bezpečnostními orgány měl podle dochovaných protokolů proběhnout 24. února. V březnu pak byla k jeho kauze předvolána řada svědků. Větší část z nich měla znát Zuzánka, jak se sami vyjádřili, pouze povrchně. I pod dojmem těchto vazeb však někteří tvrdili, že je člověkem zaměřeným proti zřízení. Mezi svědky se objevili např. někteří Zuzánkovi bývalí zákazníci, sousedé či Antonín Morávek – odsouzený spolu se Zuzánkem za květnového povstání. Ke krajské prokuratuře byl Zuzánek přizván 23. března, o den dříve před ní vypovídal Stanislav Vávra.¹⁵⁷

4.4 Žaloba proti Rudolfu Zuzánkovi a Stanislavu Vávrovi¹⁵⁸

Žalobu proti Zuzánkovi vypracoval dne 24. března 1955 krajský prokurátor Jaroslav Nový.¹⁵⁹ Zuzánek byl žalován ve společné žalobě se Stanislavem Vávrou. Původně do ní měl být zahrnut i Vladimír Kubec, jehož trestní řízení však bylo

¹⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Vladimíra Kubce z 5. března 1955, V-384 LB.

¹⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 24. února 1955, V-384 LB.

¹⁵⁷ V obou případech provedl výslech krajský prokurátor Jaroslav Nový.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o výsledku obviněného z 23. března 1955, T10/55.

¹⁵⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žaloba proti Rudolfu Zuzánkovi a Stanislavu Vávrovi z 24. března 1955, T10/55.

¹⁵⁹ Krajský prokurátor Jaroslav Nový patřil mezi justiční pracovníky, kteří získali vzdělání skrze právnickou fakultu ještě před únorovým převratem. Ke krajskému soudu v Liberci se dostal v roce 1953, předtím pracoval na pražské Generální prokuratuře na 4. oddělení v úseku trestní agendy. Byl členem Revolučního odborového hnutí.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 198 a 202.

vzhledem k závažnosti zdravotního stavu přeloženo. Žaloba proti Kubcovi byla nakonec podána až 11. října 1956.¹⁶⁰

Žaloba Zuzánka i Vávru shodně obvinila z členství v ilegální protistátní skupině založené Kubcem, jehož pokyny směřující proti lidově-demokratickému zřízení v zemi měli oba obvinění plnit. Oba měli Kubcovi předávat zprávy o lidech loajálních režimu, a to s vědomím, že tyto informace hodlá Kubec v budoucnu použít proti nim. Oba se měli podílet na šíření zpráv zahraničního rozhlasu.

Zuzánkova žaloba byla dále rozšířena okolností odeslaných dopisů, jejichž obsah měl Zuzánek znát a měl s ním podle žaloby i souhlasit. Sám měl vést štvavé řeči proti státnímu zřízení. Jako přitěžující okolnost mu byla připsána skutečnost, že se svou trestnou činností snažil při vyšetřování popírat a doznal ji až po usvědčení, které mělo mít především podobu svědeckých výpovědí Vladimíra Kubce a dokumentů nalezených při Kubcově domovní prohlídce.

Vávra se měl zúčastňovat ilegálních schůzek v hostinci U Koníčka a mimo předávání zpráv o členech sympatizujících s režimem měl Kubce seznámit s tím, že v n. p. Naveta, kde v té době pracoval, byly uloženy zbraně LM a měl konkretizovat místo jejich uložení. Měl též sabotovat v zaměstnání, vyrábět zmetky a navádět ostatní pracující ke stejné pracovní morálce. Vávra se měl na rozdíl od Zuzánka ke své trestné činnosti sám doznat, což mu bylo v žalobě připsáno jako polehčující okolnost.

Oba měli být obeznámeni s „protistátním“ programem skupiny. Ten byl vyhodnocen jako program, který sám o sobě necílil k rozvratu státního zřízení, ale měl s ním počítat. Činnost jednotlivých členů tak měla zřízení především oslabovat, a to v místním rozsahu. Žaloba jejich provinění klasifikovala v obou případech jako trestný čin sdružování proti republice.

4.5 Soudní řízení

4.5.1 První soudní řízení r. 1955

Oba obžalovaní byli předvoláni před Krajský soud v Liberci. Vznikla poněkud paradoxní situace – před soudem stanuli dva členové téže ilegální skupiny, kteří se sice znali, ale vzájemně o členství toho druhého údajně nevěděli. Hlavní líčení proběhlo

¹⁶⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žaloba proti Vladimíru Kubcovi z 11. října 1956, T14/56.

20. dubna 1955. Předsedou senátu byl v tomto případě František Hruša,¹⁶¹ prokurátorem výše zmíněný Jaroslav Nový, za soudce z lidu zasedal Ferdinand Zýder a Josef Chmelař. Na straně obhajoby stanul za Zuzánka Karel Votruba, v plné moci Václava Axamita.¹⁶² Vávra o obhájce nezažádal.¹⁶³ „Ex-offo“ mu byl přidělen též Karel Votruba.

Na návrh prokurátora proběhlo líčení neveřejně. Obvinění si mohli zvolit pro svou osobu dva důvěrníky. Jak je uvedeno v protokolu z daného líčení, Zuzánek chtěl tuto možnost využít na manželku a syna Jaroslava, čemuž však prokuratura nevyhověla pro přílišnou příbuzenskou blízkost. Tento postup odpovídal běžné justiční praxi. Rodinní příslušníci se zpravidla soudních líčení svých příbuzných účastnit nemohli.¹⁶⁴

Během soudních řízení docházelo k tomu, že obvinění své dříve poskytnuté výpovědi zcela stahovali nebo různě pozměňovali. Někteří z nich měli přímo upozorňovat, že jejich předešlé výpovědi byly vymáhány pod tlakem.¹⁶⁵ V tomto případě měl Zuzánek podle protokolu z hlavního líčení u soudu prohlásit, že nebyl členem žádné protistátní organizace a že se cítí vinen pouze tím, že na Kubcův požadavek odeslal dopisy závadného obsahu.¹⁶⁶ Vávra uvedenou činnost v podstatě potvrdil.

Po poradě senátu byli oba obvinění uznáni vinnými trestným činem sdružování proti republice.¹⁶⁷ Soud vyměřil každému z nich trest odnětí svobody v trvání 3 a půl roku, ztrátu čestných občanských práv ve výši 5 let v případě Vávry, v případě Zuzánka na 3 roky a udělil jim povinnost nahradit náklady trestního řízení, které jim byly rozděleny na půl. Téměř shodná výměra trestu byla odůvodněna tím, že Vávrova činnost v organizaci měla být iniciativnější než Zuzánkova, ale Zuzánek měl trestnou činnost vyrovnat svým prostřednictvím mezi Kubcem a protistátními dopisy. Oba

¹⁶¹ František Hruša působil jako soudce u KS v Liberci již od roku 1953. V oblasti práva se pohyboval již před únorovým převratem, právnické vzdělání dokončil v roce 1946. MLÁDKOVÁ, Barbora. Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953–1954. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005, s. 34–35.

¹⁶² Karel Votruba byl advokát a člen advokátní poradny v Liberci.

¹⁶³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 20. dubna 1955, T10/55.

¹⁶⁴ Více viz KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 188–192.

¹⁶⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 125.

¹⁶⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 20. dubna 1955, T10/55.

¹⁶⁷ Podle § 80 odst. 1 tr. zák.

odsouzení si proti rozsudku krajského soudu podali shodně („dvojmo“) odvolání dne 21. dubna 1955. Dne 17. května 1955 měli podle záznamu Advokátní poradny v Liberci společně své odvolání stáhnout, a to v návaznosti na vyhlášení amnestie prezidenta republiky v květnu roku 1955.¹⁶⁸

4.5.2 Amnestie prezidenta republiky

Komunistická justice umožňovala odsouzeným dosáhnout dřívějšího propuštění, a to hned několika možnými cestami. Pokud si odsouzený již část trestu odbyl, mohl požádat o podmíněčné propuštění, které bylo pak případně schváleno nebo zamítnuto na základě jeho posudků z výkonu trestu. Dále mu mohl trest ušetřit prezident republiky udělením milosti, o kterou pro své odsouzené žádali běžně i jejich příbuzní. Žádosti byly adresovány buď přímo prezidentu republiky, nebo první dámě. Právě tuto možnost záhy po odsouzení využila manželka Zuzánka Vlasta Zuzánková, syn Jaroslav Zuzánek, Zuzánkovi rodiče a matka Stanislava Vávry.¹⁶⁹ Obzvláště dopisy žen žádajících o milost pro své blízké jsou velmi emotivní.¹⁷⁰

Další možností pak byla všeobecná milost prezidenta republiky – amnestie. Jednalo se o prezidentskou pravomoc s hlubokými kořeny, kterou prezidenti komunistického Československa využívali u příležitosti různých významných událostí nebo dat.¹⁷¹ První amnestii prezidenta republiky vyhlásil již roku 1948 po svém nástupu do prezidentského úřadu Klement Gottwald a stejně se po svém zvolení zachoval i Antonín Zápotocký.¹⁷²

¹⁶⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Zpráva Advokátní poradny v Liberci Krajskému soudu v Liberci ze dne 17. května 1955, T10/55.

¹⁶⁹ V archivu Kanceláře prezidenta republiky jsem dohledala, že Zuzánkovi rodiče Rudolf a Matylda Zuzánkovi podali po vynesení rozsudku nad Rudolfem Zuzánkem v roce 1955 žádost o milost prezidenta republiky dne 29. dubna 1955 a 27. května 1955, Vlasta Zuzánková dne 4. května 1955 a Jaroslav Zuzánek dne 11. května 1955. Kancelář prezidenta republiky tyto žádosti skutečně převzala, nebylo jim však vyhověno.

Více viz Archiv KPR, fond KPR, 1948–1964, inv. č. 2943, kart. 818, sign. 110255/59, Zuzánek Rudolf, 1955–1959.

¹⁷⁰ Z dopisů Matyldy Zuzánkové, matky Rudolfa Zuzánka: „*Vážený pane prezidente... Je mi 81 let, manžel můj je také 81 let starý. Následkem starostí se synem byl upoután těžkou chorobou na lůžko v nemocnici. V našem stáří podporoval nás hojně tento syn, takže úbytkem jeho podpor jest nám živořiti. ... Prosíme vás pomozte.*“

Z žádosti o milost ze dne 29. dubna 1955:

„*Vážený pane prezidente, prožíváme poslední léta života, života vyplněného poctivou prací. ... Můj syn chybil, už se poučil. Trpíme velkou bolestí i finančně. Prosíme pomozte.*“

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, T10/55.

¹⁷¹ ROKOSKÝ, Jaroslav: Amnestie 1960. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. V, č. 1, 2011, s. 36.

¹⁷² Amnestie prezidenta Gottwalda byla vyhlášena 19. června 1948. Antonín Zápotocký vyhlásil amnestii 4. května 1953.

Za necelý měsíc od vynesení rozsudku nad Rudolfem Zuzánkem a Stanislavem Vávrou, 9. května 1955, byl vyhlášen další zákon o amnestii. Amnestie se v různém rozsahu vztahovala na všechny trestance, kteří nebyli odsouzeni pro trestné činy velezrádné povahy, sabotáže nebo vyzvědačství.¹⁷³ V neveřejném zasedání Krajského soudu v Liberci dne 31. května 1955 byla tato amnestie aplikována i na případ Zuzánka a Vávry, kterým byla jeho usnesením prominuta doba 2 let z původně vyměřeného trestu odnětí svobody.¹⁷⁴

Zbývající část trestu si měli oba odbyť v nápravně pracovním táboře v Banské Bystrici, kam byli převezeni 7. června 1955. Vávra v tomto pracovním táboře setrval až do svého propuštění na svobodu dne 6. června 1956, Zuzánek pouze do ledna 1956, kdy byl z tábora odvezen zpět do liberecké věznice.¹⁷⁵

4.5.3 Druhé soudní řízení r. 1956

Proti Zuzánkovu rozsudku podal 13. září roku 1955 stížnost veřejně známý generální prokurátor Václav Aleš.¹⁷⁶ Zatímco v prvním kole soudního řízení Rudolfa Zuzánka se jeho protistátní aktivita posuzovala spíše z pohledu jeho členství v ilegální skupině, tentokrát se těžiště pozornosti přesunulo na jím odeslané dopisy. Roli přitom nehrál až tak výhrůžný dopis pro Zavřela, jako dopis údajně odeslaný zahraničnímu rozhlasu RFE.

Během přenosu RFE byly uváděny krycí kontaktní adresy, na které mohli posluchači psát, a poskytnout tak radiu RFE „zpětnou vazbu“. Byl to jeden ze způsobů, jakým rádio zjišťovalo dosah svého vysílání na danou zemi. Vzhledem k riskantnosti spojení s rozhlasem RFE však na tyto pobídky mnoho lidí nereagovalo.¹⁷⁷

Bylo známo, že písemná korespondence je oblastí zájmu Státní bezpečnosti, obzvláště pak korespondence zasílaná do zahraničí. Každý dopis zasílaný za hranice

Tamtéž, s. 37-38.

¹⁷³ Tamtéž, s. 38.

¹⁷⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o neveřejném zasedání z 31. května 1955, T10/55.

¹⁷⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Vyrozumění o přemístění odsouzeného z 7. června 1955, T10/55.

¹⁷⁶ Václav Aleš působil u Generální prokuratury v letech 1951–1956. Podílel se např. na monstrprocesu vedeném proti Rudolfu Slánskému a spol. Dále o Václavu Alešovi viz níže.

ZÍTEK, Adam a Jaroslav PAŽOUT. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019. ISBN 978-80-88292-36-4, s. 18–20.

¹⁷⁷ TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9, s. 275.

musel být podán na poště, kde jeho odesílatel prokazoval svou totožnost občanským průkazem. Dopisy pak procházely důkladnou cenzurou.¹⁷⁸ Pokud se zjistilo, že je dopis adresován RFE, mohl se odesílatel dostat do patové situace. Navázání kontaktu se „zrádným“ zahraničím mohlo být hodnoceno jako zločin velezrádného charakteru, k němuž se vázaly vysoko posazené tresty.¹⁷⁹

A přesně takto vyhodnotil generální prokurátor Zuzánkovu činnost. Ve své stížnosti uvedl, že byl Zuzánek zprostředkovatelem podvratné činnosti směřující k přímému navázání spojení s nepřátelským zahraničím. Na základě jeho doporučení tak Nejvyšší soud v Praze rozhodl dne 9. prosince 1955 o zrušení rozsudku Krajského soudu v Liberci a o obnovení řízení.¹⁸⁰ Zuzánek byl z NPT převezen 28. ledna 1956 zpátky do vyšetřovací věznice v Liberci.

Zajímavostí je, že o generálním prokurátorovi Václavu Alešovi se objevuje zmínka v Kubcově „Černé listině“. Speciálně na toto jméno byl Kubec dotazován i při svém hlavním přelíčení, kde uvedl:

„JUDr Václava Aleše znám jako okresního soudce z Lomnice n. Pop. Tento za Němců mluvil jinak a nyní mluví zase jinak. Aleš uměl převlékat kabát v čase, kdy to bylo potřeba pro jeho kapsu. Ve válce byl členem Vlajky, odebíral Vlajku a členem fašistické organizace. Měl jsem proti němu důkazy, ale bohužel jsou pryč.“¹⁸¹

Václav Aleš byl na místo generálního prokurátora dosazen v roce 1953, v reakci na uvolňování pozic novým dělnickým pracovníkům v prokuratuře a justici vůbec. Generálním prokurátorem zůstal do roku 1956.¹⁸² Za druhé světové války byl skutečně zaměstnancem soudu v Lomnici nad Popelkou a významně činný byl v Lomnici i po roce 1945. Byl jedním z předních představitelů lomnického politického života –

¹⁷⁸ Cenzura korespondence spadala od roku 1953 pod II. zvláštní odbor Ministerstva vnitra, později IX. správu Ministerstva vnitra a VI. správu Fed. ministerstva vnitra.

Více viz TOMEK, Prokop. *"Objekt ALFA": československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 14. ISBN 80-86621-27-8, s. 14.

¹⁷⁹ TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9, s. 275.

¹⁸⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze z 9. prosince 1955, 1Tz 259/55, T10/55.

¹⁸¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 13. listopadu 1956, T14/56.

¹⁸² BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 854.

jako člen KSČ působil v Místním akčním výboru NF a OV KSČ, nějaký čas působil též jako předseda MNV.¹⁸³

V obnoveném řízení před Krajským soudem v Liberci byl dne 23. února 1956 Zuzánek souzen již sám. Složení poroty se změnilo. Na pozici předsedajícího soudce stanula Anastazie Kleandrová, čerstvá dělnická posila justičního aparátu – absolvovala PŠP, po níž od roku 1952 působil u Okresního soudu v Jablonci nad Nisou. Ke Krajskému soudu v Liberci postoupila v roce 1955. V pozdějších letech se postupně vypracovala až do řady desetičlenného kolegia Nejvyššího soudu v Praze.¹⁸⁴ Prokuraturu zastupoval další z absolventů PŠP Antonín Kosík,¹⁸⁵ který měl setrvat na původní žalobě v plném rozsahu. Za soudce z lidu byli u líčení přítomni František Žana a Karel Kmínek. Na straně obhajoby byl zplnomocněn ex-offo obhájce Rostislav Zástěra. Líčení bylo prohlášeno za tajné.¹⁸⁶

Zuzánek měl opět popřít skutečnosti plynoucí z vyšetřování a následného soudního procesu roku 1955. Tentokrát měl však především uvést, že neznal obsah dopisů. Kubec před ním měl o dopisech mluvit, ale Zuzánek jej při práci údajně neposlouchal. Obsah dopisů mu měl sdělit až vyšetřující referent při vyšetřování. V rámci své trestné činnosti potvrdil pouze to, že někdy poslouchal zahraniční rozhlas.¹⁸⁷

O existenci Kubcovy organizace se při líčení vyjádřil, že šlo snad pouze o organizaci papírovou, neboť její existence údajně neměla být nijak jinak zratelná. Kubce měl opět titulovat jako „blázna“. Dále měl poukázat na skutečnost, že je Kubec stále na svobodě, zatímco on je již podruhé souzen. Jak byl Zuzánek informován o situaci Vladimíra Kubce, se lze pouze domnívat, nicméně Kubec v této době skutečně pobýval v domácím léčení, střídavě s léčením nemocničním. Odsouzen byl až dne

¹⁸³ VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3, s. 277.

¹⁸⁴ SKRIBKOVÁ, Linda. *Politické procesy 50. let – kauza bratři Červenkovi a spol.* Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2019, s. 24.

¹⁸⁵ Antonín Kosík byl původně pomocným zřízencem v Ostravě. V roce 1951 absolvoval pražskou PŠP, která mu umožnila působil v Liberci nejprve v rámci Státního soudu a posléze i u krajského soudu.

VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7, s. 125.

¹⁸⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 23. února 1956, T1/56.

¹⁸⁷ Tamtéž.

13. listopadu 1956 Krajským soudem v Liberci, který proběhl opět pod předsednictvím Kleandrové a prokurátora Kosíka.¹⁸⁸

Zuzánek byl rozhodnutím soudního předsednictva odsouzen pro trestný čin velezrady k trestu odnětí svobody ve výši 10 let a doprovodným trestům. Mezi nimi bylo propadnutí celého majetku a náhrada nákladů řízení. Rozsudek byl odůvodněn tím, že při vyšetřování u bezpečnostních orgánů Zuzánek potvrdil znalost obsahu dopisů, s kterými se měl navíc plně ztotožňovat, stejně jako při něm potvrdil své členství v organizaci.¹⁸⁹ Pro srovnání – Kubec byl v listopadu odsouzen taktéž pro spáchání trestného činu velezrady, byl mu však vyměřen trest odnětí svobody ve výši pouhých 8 let a doprovodným trestům.¹⁹⁰

4.5.4 Odvolání

Zuzánek podal dne 15. srpna 1956 žádost o obnovu trestního řízení. V žádosti doslova uvedl:

„V lednu 1956 jsem byl vyrozuměn, že budu převezen do Liberce k soudu, kde jsem dostal 10 let. Při tomto soudním přelíčení jsem teprve zjistil, že protokoly mnou podepsané, byly pozměněné. K tomuto pozměnění došlo jedině při mém vyšetřování, a to tímto způsobem. Vyslychající a vyšetřující referent vyslychající často od 19 do 24 hod., sepsal o výsledku protokol, který jsem podepsal. Rozrušen jsem nemohl usnouti asi až za 2 hod. Kolem 5 hod. byl jsem už příslušníkem probuzen, a v celé proceduře předveden opět k vyšetřujícímu referentovi. Týž mi řekl: „Zuzánku já jsem tam udělal nějakou chybu, tak jsem to musel přepsat, přečtete si to a podepíšte to, ale rychle, nebo já chci už jít spát.“ Já rozespálý, rozrušený ještě předešlým protokolem, duševně úplně vyčerpán, nevnímал jsem obsah předloženého mi protokolu, tento jsem podepsal. V prvním protokolu bylo přesně napsáno, že částečný obsah dopisu, který jsem v Praze zastrčil

¹⁸⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 13. listopadu 1956, T14/56.

¹⁸⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o hlavním líčení z 23. února 1956, T1/56.

¹⁹⁰ Při tomto řízení se silně projevil vliv tzv. třídního profilu. Třídní profilování bylo průvodním jevem třídního boje, který probíhal v komunistickém Československu. Zohledňovalo mj. z jakých poměrů a společenského zařazení daná osoba pochází. Zuzánkuv třídní profil byl jasně buržoazní, jak vyplývá ze zprávy hlavního líčení ze dne 23. února 1956: „Soud je přesvědčen, že tato perspektiva obviněnému plně vyhovovala, protože je sám živnostník z živnostenské rodiny a naděje na neomezené samostatné podnikání jako za buržoazní republiky mu plně vyhovovalo, což bylo pramenem jeho nenávisti k vládě dělníků a rolníků v naší republice. Proto plně souhlasil s obsahem dopisů.“ Naproti tomu dělnický profil Kubce: „Obviněnému Kubcovi polehčoval jeho dělnický původ a jeho dosavadní život, který je bezúhonný. Jeho doznání, které bylo úplně, bylo soudem hodnoceno jako polehčující okolnost, která spolu se špatným zdravotním stavem obviněného i jeho třídním profilem dělníka s rodinnými poměry plně odůvodňují použití ustanovení o snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby.“ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, T1/56 a T14/56.

*do schránky, jsem se dozvěděl při výslechu od vyslychajícího referenta, který mě s částí obsahu přečtením obeznámil. V druhém protokolu, který byl předložen soudu a na základě jehož jsem byl souzen, bylo napsáno, že obsah uvedeného dopisu jsem se dozvěděl z toho, že mi Kubec tento dopis četl.“*¹⁹¹

O protiprávních postupech StB jsem se zmiňovala již v kapitole Bezpečnostní aparát. Pozměňování výslechových protokolů patřilo mezi další poměrně často praktikované cesty, kterými StB dosahovalo přiznání obviněných. Několikahodinové i noční výslechy byly natolik náročné, že někteří vyšetřovaní ztráceli nad sebou samými kontrolu a když pak měli podepsat protokoly shrnující jejich výpovědi, jejich znění už nebyli schopni vnímat. Podepsali se tak, aniž by si uvědomovali, co v protokolech stojí.¹⁹²

Proti pozměněným faktům se pak někteří odvážili ohradit před prokurátorem či u soudu. Justiční činitelé si v reakci na to mohli vyžádat od strany, na kterou si obviněný stěžoval, vyjádření. Obvykle se stížnosti vztahovaly k vyšetřujícím referentům. Ti však zpravidla námitky svých obětí popřeli, čímž vzala celá záležitost za své.¹⁹³ V Zuzánkově případě nebylo žádné takové vyjádření vymáháno. Jeho žádost o obnovu řízení byla 12. října 1956 krajským soudem zamítnuta.¹⁹⁴

Na zamítnutí žádosti podal Zuzánek ve vymezené době tří dnů stížnost k Nejvyššímu soudu v Praze. Nejvyšší soud v lednu 1957 Zuzánkovu stížnost zamítl jako neodůvodněnou, neboť trestnou činnost, kterou teď popíral, měl údajně v předchozím řízení doznat nejen před bezpečnostními orgány, ale také před prokurátorem a u hlavního líčení dne 20. dubna 1955.¹⁹⁵

4.6 Výkon trestu

V době Zuzánkova odsouzení, tedy v letech 1955–1956, byli „protirežimní zločinci“ posíláni na práce do tzv. nápravně pracovních táborů (NPT), kam byli nasazováni na základě soudního rozhodnutí. Primárním účelem NPT bylo vykonání

¹⁹¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žádost o obnovu trestního řízení z 15. srpna 1956, T1/56.

¹⁹² KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4, s. 143.

¹⁹³ Tamtéž, s. 125.

¹⁹⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Protokol o veřejném zasedání z 12. října 1956, T1/56.

¹⁹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Usnesení Nejvyššího soudu v Praze z 18. ledna 1957, T1/56.

trestu, čímž se lišily od své paralely, tzv. táborů nucené práce.¹⁹⁶ Tábory byly obdobou koncentračních táborů Třetí říše, v nichž správní úlohu převzalo SNB. Fungovaly od roku 1949 do roku 1962 a vězňům, kteří jimi prošli, způsobily celoživotní fyzické i psychické újmy.¹⁹⁷ Zuzánek si v průběhu svého věznění prošel třemi slovenskými NPT – táborem v Banské Bystrici, Ilavě a Leopoldově.

Po prvním rozsudku, jak jsem zmínila již výše v textu, byl umístěn do NPT v Banské Bystrici.¹⁹⁸ V rámci tohoto prvotního výkonu trestu měl být naprosto vzorným trestancem. Byl zařazen na blíže nespecifikované venkovní stavební práce a jeho výkon byl průměrně hodnocen v rozmezí 181–240 %.¹⁹⁹

Hodnocení naprosto vypovídá o dobovém klimatu. Z pohledu režimu byl Zuzánek hodnocen kladně, protože se podle všeho snažil pracovat nejen na své možné maximum, ale jak ukazují čísla, dokonce i „nad“ něj. Pracující lid a jeho nadšení pracovat a prací „budovat“ se staly charakteristickým rysem komunistické ideologie. Režim na pracujících masách postavil svou moc.

Po přezkumném řízení a vynesení nového rozsudku byl Zuzánek odeslán do NPT v Ilavě.²⁰⁰ V tomto táboře byl internován necelý rok a mezi dochovanými archivními materiály se neobjevují k tomuto období žádná jeho hodnocení, pouze jedno hlášení o kázeňském řízení.²⁰¹ Zuzánek k němu byl předvolán za přechovávání nepovolené

¹⁹⁶ Tábory nucených prací (TNP) internovaly osoby, u kterých mělo dojít k „převýchově“, a to za pomoci nucené práce. V tomto případě se však nejednalo o klasická trestanecká zařízení, neboť za umístěním osoby v TNP mohly stát i pouhé „preventivní důvody.“ Přesto se internace v táboře zapisovala do trestního rejstříku.

TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. ISBN 80-902885-0-2, s. 74.

¹⁹⁷ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019. Průvodce. ISBN 978-80-200-2977-5, s. 6.

¹⁹⁸ V NPT Banské Bystrici měli vězni vykonávat velmi náročné práce. Součástí tábora byl totiž kamenolom, kam byli vězni posíláni na mnohahodinové práce. Do tábora v Bystrici byli mj. umísťováni drobní obchodníci a řemeslníci, kteří byli odsouzeni za trestné činy „mírnější povahy“.

Obyčejná rodina – příběh Karla Hrabáka. TOTALITA.cz [online]. [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/pbh/pbh_0002.php

¹⁹⁹ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, nezpracováno.

²⁰⁰ Vězeňské zařízení v Ilavě bylo vybudováno v roce 1856 v prostorách bývalého kláštera. Za druhé světové války zařízení fungovalo jako nacistický koncentrační tábor mj. pro Židy a Romy. V držení MNB byla věznice od roku 1952, přičemž v této době měla být schopna pojmut až 1200 vězňů. Komunistický režim zde zřídil zvláštní oddělení pro tzv. útěkáře, jelikož ilavský NPT měl nabízet poměrně dobré příležitosti k pokusům o útek. Podle vyjádření některých vězňů, kteří si měli Ilavou projít, zde měly panovat pro vězně relativně únosné vězeňské podmínky.

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. Po válce. ISBN 978-80-7422-590-1, s. 61–62.

²⁰¹ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Hlášení ke kázeňskému řízení 27. září 1956, nezpracováno.

knížky s titulem „Dobytí Velikošumska“.²⁰² Kázeňsky trestán byl ještě jednou v roce 1959 za nedovolený styk s civilními osobami, za což přišel o většinu kapesného na dobu jednoho měsíce.²⁰³

Odsouzení v NPT dostávali pouze symbolické mzdy označované jako „kapesné“, k nimž si však mohli přilepšit uzavřením tzv. pracovních kolektivních závazků²⁰⁴ nebo podáním zlepšovacích návrhů. Zuzánek podle dochovaných zpráv za celý výkon trestu uzavřel (a splnil) pouze jeden pracovní závazek.

Přestože z Ilavy nejsou o Zuzánkovi dostupné žádné archivní zprávy, jednu vzpomínku se podle vyprávění Rudolfa Zuzánka podařilo zachytit jeho synovi Jaroslavu Zuzánkovi. Zuzánek se měl v Ilavě potýkat se zánětlivým, vředovitým onemocněním. Vzhledem ke zlehčování jeho zdravotního stavu táborem službou se údajně dostal do naprosto patové situace, která ho málem stála život. Měl se fyzicky zhroutit, a následně jej zachránila až urgentně provedená operace.²⁰⁵ Operovat ho měl nacistický kolaborant a retribuční vězeň František Teuner.²⁰⁶

Jak zmínil ve své práci Tomáš Staněk, konfrontace retribučních vězňů s vězni komunistickými patřila mezi dobové animozity. Trestanci souzení v rámci retribuice zaujímali s příchodem 50. let stále ještě značnou část vězeňské komunity. Staněk uvedl, že v roce 1950 tvořili přes 30 % všech československých vězňů. Řadě lidí odsouzených z politických důvodů po únoru 1948 připadalo soužití se zločinci minulého režimu naprosto potupné.²⁰⁷

V únoru roku 1957 byl Zuzánek poslán zpátky do NPT v Bystrici. Zde byl zařazen opět na stavební práce, tentokrát se však jeho pracovní nasazení nemělo jevit zdaleka tak výkonně. Po výchovné stránce byl až do svého propuštění Zuzánek

²⁰² Jednalo se o literaturu s válečnou tematikou, jejímž autorem byl ruský spisovatel Leonid Leonov. Dílo poprvé vyšlo v roce 1954. V současné době je dostupné k zapůjčení ve veřejných knihovnách.

²⁰³ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Hlášení ke kázeňskému řízení 26. února 1959, nezpracováno.

²⁰⁴ Závazek na zvýšení produktivity práce. Na některých pracovištích byly takové závazky poměrně rozšířeny a přinášely vězňům všelijaké výhody.

²⁰⁵ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. Z *Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 269.

²⁰⁶ František Teuner byl za 2. světové války funkcionářem fašistické Vlajky a spoluzakladatelem Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Po válce byl odsouzen k trestu smrti, rozsudek mu však byl zmírněn na trest doživotního odnětí svobody. Trest si měl odpykávat mj. v Ilavě, kde byl využíván v nemocnici jako pomocná síla.

HÁJEK, Adam. Elitní složky Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Treuschar, vzorné roje, ZZ-oddíly. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. 2016(14). ISSN 2336-1387, s. 13-68.

²⁰⁷ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISBN 80-86224-33-3, s. 168.

hodnocen jako člověk „*falešný a podlézavý, jehož postoj ke zřízení je záporný*“, nebo „*jehož postoj nelze určit.*“²⁰⁸

Do tábora v Bystrici přišlo Zuzánkovi vyrozumění o zrušení jeho živnosti. Zrušení živnosti, a především konfiskace ateliéru, značně dopadly na Zuzánkovu manželku Vlastu. Vlasta Zuzánková byla dlouhá léta v domácnosti, v níž Zuzánkovi vypomáhala s provozem jeho řemesla. Po zajištění fotoateliéru přišla o zdroj příjmu a vzhledem k hodnocení, které teď kvůli muži – trestanci požívala, měla velké potíže sehnat zaměstnání. Otcovým zatčením byl postižen i jediný syn Jaroslav, vystudovaný inženýr, který byl v jeho důsledku propuštěn z n. p. Tesla Vrchlabí a byl nucen zařadit se na několik let na pozici dělnického pracovníka.²⁰⁹

Dopady na nejbližší okolí osob, které se dostaly do „křížku s režimem“, byly projevem tzv. mimosoudní perzekuce. Příbuzní, případně i přátelé těchto lidí se kvůli známosti s danou osobou stávali obětmi nejrůznějších perzekucí – byli vyřazováni ze společnosti, přicházeli o střechu nad hlavou nebo o práci, děti měly potíže se studiem apod. Perzekuce měla často dědičný charakter.²¹⁰

Zuzánek v průběhu trestu žádal o několikadenní přerušování výkonu trestu, vždy z rodinných důvodů. Při první žádosti, jejímž prostřednictvím se chtěl zúčastnit pohřbu svého otce, mu nebylo vyhověno. Stejně tak nepochodil ani napodruhé, když žádal o možnost navštívit těžce nemocnou matku.²¹¹ Do měsíce od zamítnutí této žádosti jeho matka zemřela.

Poslední NPT, v němž byl Zuzánek internován, se nacházel v Leopoldově. Zuzánek sem byl z Ilavy vypraven 28. dubna 1959. Leopoldov dnes bývá hodnocen jako jeden z nejhorších komunistických lágrů na území Československa. Měl mít na svědomí vysokou úmrtnost vězňů, kteří umírali jednak v důsledku tamějších nuzných životních poměrů, jednak pod násilnostmi vězeňských zřízenců. V Leopoldově kvůli těmto skutečnostem propukaly i vězeňské vzpoury.²¹²

²⁰⁸ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Posudek z 13. června 1957, nezpracováno.

²⁰⁹ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 269.

²¹⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Prncipal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 23.

²¹¹ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Usnesení Lidového soudu v Banské Bystrici z 20. června 1957, nezpracováno.

²¹² Vězeňství-věznice Leopoldov. TOTALITA.cz [online]. cit. [2020-05-02]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_leopoldov.php

Do leopoldovské věznice byli od roku 1954 posíláni vězni – prominenti z vojenského a politického sektoru a inteligence.²¹³ Vzhledem k tomu, že z dochovaných zpráv o Zuzánkovi nelze o jeho pobývání v Leopoldově vyčíst mnohé informace, je vhodné připojit zde opět jednu ze zajímavých vzpomínek zachycených Jaroslavem Zuzánkem. Zuzánek se měl v Leopoldově blíže spřátelit s generálem Janem Syrovým, bývalým legionářem a předválečným předsedou vlády, který si měl v Leopoldově odpykávat trest za vlastizradu.²¹⁴ Syrový měl po svém propuštění z vězení v 60. letech Zuzánkovi údajně poslat vzkaz: „*Rudo, jsem doma – přijed!*“.²¹⁵ Syn Jaroslav Zuzánek měl být podle svých slov očitým svědkem jejich srdečného shledání.²¹⁵ V táboře s ním měl být mj. i František Teuner, který sem byl shodně přemístěn z Ilavy. Z tohoto NPT jsou posudky na Zuzánka převážně záporné.²¹⁶

4.7 Předčasné propuštění

Na sklonku roku 1959 začala být připravována další amnestie, která vyhlížela jako velká událost. Její vyhlášení si mělo najít své místo uvnitř fáze, k níž se podle vládnoucích kruhů země pod vedením KSČ zdárně dopracovala, a to dosažení socialismu. Společnost se v tuto chvíli profilovala již převážně jako dělnická nebo kolektivizovaná.²¹⁷ Např. živnostenský sektor registroval k roku 1960 již pouze 6553 soukromých živnostníků.²¹⁸

Amnestie měla být další ukázkou sebevědomí režimu, který chtěl prokázat svou pevnou pozici dalekosáhlým propuštěním odsouzcenců, tentokrát i ryze politických, protistátních. Tím se amnestie lišila od amnestijních opatření předchozích let.²¹⁹ Zuzánek byl propuštěn v rané fázi příprav této amnestie, a to po schválení jím podané žádosti o podmíněčné propuštění Krajským soudem v Praze. Podmíněčně propuštěn byl

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Jan Syrový byl v roce 1917 účastníkem bitvy u Zborova, v níž přišel o oko. Následně se stal velitelem československých legionářů v Rusku, což byl jeden z důvodů jeho poválečného povýšení na generála. Opakovaně zastával funkci ministra národní obrany a v roce 1938 přijal funkci předsedy vlády. Po válce byl odsouzen za vlastizradu k trestu odnětí svobody na 20 let.

Více viz FIDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno: Books, 1999. ISBN 80-7242-043-7, s. 256–275.

²¹⁵ ZUZÁNEK, Jaroslav. Jeden z mnoha osudů v obdobích vlád dvou totalit. *Od Ještěda k Troskám*. 2007, 14(1). ISSN 1214-1798, s. 45.

²¹⁶ Národní archiv Praha, SSNV, Osobní vězeňský spis Rudolfa Zuzánka, Posudek z 8. června či 25. července 1959, nezpracováno.

²¹⁷ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 217.

²¹⁸ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 29.

²¹⁹ Amnestie z roku 1953, 1955, 1956 a 1957 byly štedré k trestancům odsouzeným za činy nepolitické povahy. Na zločince odsouzené např. pro velezradu se tyto amnestie nevztahovaly.

ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0, s. 119.

v den přijetí žádosti 11. prosince 1959.²²⁰ Možnost amnestie využil Vladimír Kubec, který si svůj trest od roku 1956 odpykával nejprve v NPT Plzni, posléze pak na nemocničních odděleních v Leopoldově, v Brně a Mírově. Na základě amnestie byl propuštěn 30. května 1960.²²¹

4.8 Život po propuštění

Problémem propuštěných vězňů byla nálepka trestance, které se většina z nich nezbavila do konce svého života. Nezáleželo na délce strávené ve vězení ani na okolnostech, jak se odsouzený do vězení dostal. Tito lidé, a především trestanci odsouzení z politických důvodů, byli StB nadále kontrolováni, jelikož pro režim zůstávali neustále „nedůvěryhodnými živly“.²²²

Podmínečně propuštěným či amnestovaným navíc byla vyměřena zkušební doba, během níž se měli osvědčit, tj. museli vést řádný život pracujícího člověka a nedopustit se žádné trestné činnosti. U Zuzánka byla vyměřena šestiletá zkušební doba, v níž se dle soudní zprávy osvědčil.²²³ Mezi materiály k jeho kauze je začleněna jedna zpráva o prověrkách osob evidovaných OO-MV Semily, z níž lze vyčíst, že během let 1964–1965 Zuzánek nebyl kontrolován orgány StB, v roce 1966 však jeho sledování probíhalo.²²⁴

Po propuštění se Zuzánek k původní fotografické profesi nevrátil. Nechal se zaměstnat jako dělník v n. p. Elitex v Lomnici nad Popelkou, k čemuž navíc převzal starost o nemocnou manželku, která pod vlivem náročné životní situace utrpěla mozkovou mrtvici. Mozkovou příhodu Zuzánková prodělala krátce před manželovým propuštěním z vězení a její následky byly patrné již doživotně. V národním podniku Elitex setrval Zuzánek až do roku 1968, poté odešel do důchodu.²²⁵

Mnoho odsouzenců 50. let hledalo ospravedlnění v rehabilitačních řízeních. Vlna rehabilitačních řízení se uvolnila v letech 1964–1967. S příchodem období normalizace

²²⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Usnesení Krajského soudu v Praze z 11. prosince 1959, T1/56.

²²¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Ústí nad Labem, karton 181, Protokol o neveřejném zasedání KS v Ústí nad Labem z 30. května 1960, T45/60.

²²² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 219.

²²³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Usnesení Okresního soudu v Semilech se sídlem v Jilemnici z 20. dubna 1967, T1/56.

²²⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, T1/56.

²²⁵ ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily: 2001, 14. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X, s. 269.

však došlo k přehodnocení a stažení mnohých rehabilitací z tohoto období.²²⁶ Zuzánek s Kubcem podali shodně návrh na přezkoumání svých rozsudků v roce 1970, oba jej však při veřejném zasedání soudu v prosinci téhož roku stáhli.²²⁷ Jejich řízení proběhlo před Krajským soudem v Ústí nad Labem, který převzal záležitosti zrušeného Krajského soudu v Liberci.²²⁸ Stanislav Vávra návrh na přezkoumání svého rozsudku nepodal.

Plnohodnotnou rehabilitaci trojice odsouzených v této kauze, Rudolfa Zuzánka, Vladimíra Kubce a Stanislava Vávry, umožnil až zákon 119/90 Sb. Na jeho základě byli všichni rehabilitováni.²²⁹ Nikdo z odsouzených se rehabilitace nedožil. Zuzánek zemřel 22. května 1984 v jilemnické nemocnici.²³⁰ Stanislav Vávra zemřel 9. dubna 1978 v nemocnici v Lomnici nad Popelkou²³¹ a Vladimír Kubec 11. května 1978.²³²

4.9 Pozadí případu „Zuzánek a spol.“

V písemné žádosti Vladimíra Kubce z doby jeho věznění v NPT v Plzni v roce 1957, v níž Kubec požadoval obnovení trestního stíhání, se objevuje následující tvrzení:

„Vzhledem k tomu, že jsem se stal obětí provokace nastrčených osob spolupracujících se Státní bezpečností Ladislava Machačného a Antonína Vavrouška oba bytem v Lomnici, kteří úmyslně ve mně budili rozhodnutí, abych se pokusil spáchat trestný čin – který oni nastrojili a naváděli mne abych se pokusil spáchat trestný čin, jen proto, aby dali podnět k mému trestnímu stíhání, je jasné, že jsem se nemohl dopustit trestného činu velezrady, ale že jsem se stal obětí provokace.“²³³

Nasazování agentů-provokatérů Státní bezpečností u akcí cílících proti celým skupinám skutečných nebo pouze domnělých „protistátních živlů“, bylo v 50. letech poměrně frekventovanou záležitostí. Dnes je známa celá plejáda takovýchto akcí,

²²⁶ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 220.

²²⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Ústí nad Labem, karton 181, T1/56 a 14/56.

²²⁸ Písemnosti a záležitosti Krajského soudu v Liberci spravoval od roku 1960 Krajský soud v Ústí nad Labem.

²²⁹ Rudolf Zuzánek usnesením KS v Ústí nad Labem dne 25. února 1991, Stanislav Vávra dne 21. ledna 1991 a Vladimír Kubec dne 26. listopadu 1990.

²³⁰ Kniha úmrtí Jilemnice, sv. 8, 1984, č. zápisu 80, s. 207.

²³¹ Kniha úmrtí Lomnice nad Popelkou, sv. 4, 1978, č. zápisu 46, s. 79.

²³² Kniha úmrtí Semily, sv. 6, 1978, č. zápisu 55, s. 112.

²³³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, KS v Liberci, karton 181, Žádost Vladimíra Kubce o obnovu trestního stíhání z 8. července 1957, T14/56.

v nichž agenti StB sehráli svou roli. Provokatéři podněcovali vytipované osoby k protistátnímu jednání – čím více osob se pak podařilo „nachytat“, tím byla provokace považována za úspěšnější. V následně rozjetém procesu pak agenti-provokatéři vystupovali ze hry. Justiční pracovníci byli o nasazených osobách zpravidla předem informováni, což agentům zajišťovalo soudní imunitu. Vyskytly se ojedinělé případy, kdy došlo k odsouzení agentů-provokatérů, pokud se namísto pouhých provokací na protistátní činnosti se svými oběťmi i přímo spolupodíleli. Takovýchto případů však bylo minimum.²³⁴

Antonín Vavroušek byl jednou z osob dokumentovaných v Kubcově tajné „Evidenci“ členů skupiny „Jana Roháče ze Sionu“, kterého měl Kubec znát jako příslušníka KSČ, později odpadlého ze strany. Kubec Vavrouška označil za továrního dělníka z Lomnice nad Popelkou, s nímž se prý znal několik let. Při jednom náhodném setkání se před ním údajně Vavroušek zmínil o svém vyloučení z KSČ. Vyloučen měl být pro jisté nesrovnalosti, které měl mít se stranou a s kádrovým referentem v Technolenu, kde pracoval. Měl přitom kritizovat poměry v zemi a zpochybňovat státní zřízení, které chtěl dle vlastních slov nejlépe svrhnout. K tomu měl mít připomínku, že věděl o skladu zbraní uložených v lomnickém Technolenu, které by se k tomu daly využít. Kubec mu měl jakékoli násilné úmysly rozmlouvat, údajně jej však ale z důvodu jeho zapáleného řečnění proti režimu obeznámil se „svou“ skupinou „Jana Roháče“, k níž se měl Vavroušek připojit.²³⁵

Kubec podle zápisů z vyšetřování hodnotil Vavrouška jako „spíše neaktivního člena“, čemuž měl odpovídat i rozsah protistátní činnosti, jíž Vavroušek v rámci skupiny údajně vyvíjel – tedy téměř žádnou. Měl být také jediným členem skupiny, který měl sám od sebe navázat s Kubcem náhodný rozhovor silně protirežimního charakteru.

O náhodném setkání s Vavrouškem se ve své výpovědi zmínil i Rudolf Zuzánek. Vavroušek se s ním měl dát náhodně do řeči na lomnickém náměstí a řeč měl přitom stočit k osobě Vladimíra Kubce.²³⁶ Vávra se o Vavrouškovi v žádném z dochovaných dokumentů nezmiňuje.

²³⁴ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, s. 182.

²³⁵ Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, V-384 LB.

²³⁶ Vavroušek se měl Zuzánka dotazovat, zda zná Vladimíra Kubce a co si o něm myslí.

Archiv bezpečnostních složek Praha, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, Protokol o výpovědi Rudolfa Zuzánka z 1. února 1955, V-384 LB.

Jakou úlohu mohl v kauze sehrát Ladislav Machačný, není možné vysledovat. K jeho osobě se v archivních materiálech neobjevují žádné další zmínky. Nemůžeme tedy s jistotou potvrdit, zda se na pozadí této kauzy skutečně podepsaly provokace StB. Právě pro záhadnost těchto dvou mužů o tom však lze uvažovat.

Závěr

Politické procesy provázely celou éru komunistického Československa. Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na politické procesy padesátých let a na složky státního aparátu, které stály za jejich realizací. Celý mechanismus jsem pak sledovala na zvolené konkrétní kauze, jmenovitě na případu živnostníka Rudolfa Zuzánka, jež řešil Krajský soud v Liberci v roce 1955 a 1956. Analýza této kauzy tvořila hlavní náplň práce.

Tehdejší režim označil Zuzánka za jednoho z 19 členů protistátní skupiny „Jana Roháče ze Sionu“ a obvinil jej z pokusu o zprostředkování kontaktu s nepřátelským zahraničím. Skupina „Jana Roháče“ sama o sobě údajně cílila různými cestami k rozvratu lidově-demokratického zřízení v Československu. Za členství v této skupině stanuli před soudem i dělníci Stanislav Vávra a Vladimír Kubec. Jejich částečně sledovanými osudy jsem doplnila Zuzánkovu kauzu.

Krajský soud odsoudil Zuzánka roku 1955 nejprve na tři a půl roku odnětí svobody pro trestný čin sdružování proti republice. Stejný ortel vynesl nad Stanislavem Vávrou, který byl souzen se Zuzánkem ve společném procesu. Na straně Zuzánka však došlo k obnovení procesu v roce 1956, v němž soud přehodnotil Zuzánkův trestný čin na čin velezrady a odsoudil jej k deseti letům odnětí svobody. Trestným činem velezrady byl v roce 1956 uznán vinným v samostatném procesu i Vladimír Kubec, kterému KS vyměřil osm a půl let.

Původně vyměřený trest si z těchto tří neodpykal nikdo. Zuzánek strávil v komunistických věznicích necelých pět let, Stanislav Vávra rok a půl a Vladimír Kubec čtyři a půl roku. Zuzánek byl propuštěn po schválení jím podané žádosti o podmíněčné propuštění, Vávra s Kubcem na základě amnestie prezidenta republiky.

Z dostupných archivních materiálů nelze jednoznačně určit, zda skupina „Jana Roháče ze Sionu“ reálně existovala. Zůstává otázkou, jestli Zuzánek skutečně cíleně vyvíjel nějakou aktivitu namířenou proti státu. Pravděpodobně však se státní politikou příliš nesympatizoval, protože jako samostatně pracující fotograf musel s nástupem nového režimu čelit hromadné likvidaci živnostenského sektoru a s tím spojeným existenčním obtížím. Jeho odolnost vůči znárodňování mohla zaujmout pozornost státních orgánů, kterou navíc přiosťovala Zuzánkova příslušnost k bývalému protinacistickému odboji lokálního významu.

Podobně „zaujmout“ mohl i Stanislav Vávra. Ten jako člen živnostenské strany navazoval na politicky aktivní rodinnou tradici, po 2. světové válce se připojil k ČSNS. Souhrnně lze mezi členy skupiny „Jana Roháče“ nalézt mnoho osob, které mohly být z pohledu státní politiky „zajímavé“, resp. nedůvěryhodné. Vedle těchto dvou tvořili velkou část skupiny např. drobní zemědělci. Jednoduše se dalo předpokládat, že všichni tito lidé potenciálně nesouhlasili s komunistickým režimem.

S velkou pravděpodobností se tak jedná o kauzu vykonstruovanou StB. Nařčení ze skupinové ilegální činnosti se nejspíše stalo záminkou k tomu, aby režim mohl dané vyhlédnuté „živly“ pozatýkat a odsoudit. Specifickou roli v případě sehrál Vladimír Kubec, který nejspíš nevědomky dopomohl bezpečnosti celou kauzu zkonstruovat. Kubec se z dochovaných materiálů jevil jako slabomyslný člověk z nuzných poměrů, který rád navštěvoval lomnickou hospodu U Koníčka. Je možné, že se zde setkal s agenty-provokatéry, z jejichž podnětu začal usilovat o založení jakési nezákonné organizace. Skupinu si sestavil „ve svých představách“, načež byl záhy zatčen a obviněn jako její zakladatel. Provokace StB se však v této kauze nedaly jednoznačně prokázat.

Zatýkáni skutečných i pouze domnělých odpůrců režimu bylo běžnou dobovou praxí. Komunisté si (nejen) touto cestou udržovali zemi a její obyvatele pod kontrolou. Vysoký počet souzených se přitom dostal za mříže na základě velmi obecně formulovaných provinění, často nekorespondujících s realitou. Proces vedený s Rudolfem Zuzánkem a spol. byl od zahájení vyšetřování přes důkazní řízení až po samotný soudní proces plný nejasností. Faktem zůstává, že za prakticky nijak výrazné skutky si příslušní aktéři odnesli nadmíru vysoké tresty. Jejich odsouzení bylo evidentně žádoucí.

Na mou dosavadní práci by se dalo jistě dále navazovat. Bylo by možné kupříkladu věnovat detailnější pozornost jak zbylým členům skupiny, tak skupině „Jana Roháče ze Sionu“ jako celku. Při bádání jsem narazila na zmínky o další údajné skupině z Lomnicka, tzv. skupině „Jánošík“. Stálo by za to, prověřit možné vazby mezi těmito případy. V neposlední řadě by pak práce mohla získat další rozměr oslovením obyvatel Lomnice nad Popelkou, z jejichž paměti by snad bylo možno ještě leccos vytěžit. Mně se bohužel nepodařilo navázat kontakt s žádným pamětníkem.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

1.1. Nevydané prameny

Archiv bezpečnostních složek Praha, sb. Správa vyšetřování StB, f. vyšetřovací spisy

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, f. KPR

Matrika Jilemnice

Matrika Lomnice nad Popelkou

Matrika Semily

Muzeum Lomnice nad Popelkou

Národní archiv Praha, f. Správa Sboru nápravné výchovy

Státní oblastní archiv Litoměřice, f. KS v Ústí nad Labem

Státní oblastní archiv Litoměřice, f. KS v Liberci

1.2. Vydané prameny

FREJKOVÁ, Hana. *Divný kořeny*. Praha: Torst 2007, 178 s. ISBN 978-80-7215-325-1.

KOVÁLYOVÁ, Heda. *Na vlastní kůži*. Praha: Academia 2003, 221 s. ISBN 80-200-1134-X.

ZUZÁNEK, Jaroslav. Rudolf Zuzánek. *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Semily: Státní okresní archiv. Semily 2001, 14, 267-270. ISBN 80-86254-05-4. ISSN 1211-975X.

ZUZÁNEK, Jaroslav. Jeden z mnoha osudů v obdobích vlád dvou totalit. *Od Ještěda k Troskám*. 2007, 14(1), 42-45. ISSN 1214-1798.

Literatura

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1955–1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci 2011.

FIDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno: Books 1999. 360 s. ISBN 80-7242-043-7.

- HÁJEK, Adam. Elitní složky Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Treuschar, vzorné roje, ZZ-oddíly. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. 2016(14). ISSN 2336-1387.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk 1999, 289 s. Knihy – dokumenty. ISBN 80-7239-024-4.
- KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal 2001, 253 s. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.
- KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* Autor úvodu Derek PATON. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995, 347 s. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85270-48-X.
- KAPLAN, Karel a Derek PATON. *Sovětské poradci v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1993, 146 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Sv. 14. ISBN 80-85270-26-9.
- KOSOVÁ, Karolína. *Politický proces v 50. letech. Kauza Bernhard, Brožová, Herzog, Líman*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci 2019.
- MÁLKOVÁ, Žaneta. *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*. Diplomová práce, Univerzita Pardubice 2009.
- MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3.
- MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953–1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec 2005.
- MORÁVKOVÁ, Lenka. *Památník bujarého Sokola Lomnického (1870-2010): [140 let Sokola Lomnice nad Popelkou]*. Lomnice nad Popelkou: T.J. Sokol 2010, 68 s., [18] s. obr. příl. ISBN (Brož.).
- NOVOTNÝ, Jan. *Sokol v životě národa*. Praha: Melantrich 1990, 40 s. Slovo k historii.
- PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia 2019, 310 s. Průvodce. ISBN 978-80-200-2977-5.
- PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu: 1945-1990*. Brno: Barrister & Principal 2003, 230 s. ISBN 80-85947-89-7.
- PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2017, 404 s. Po válce. ISBN 978-80-7422-590-1.

- ROKOSKÝ, Jaroslav: Amnestie 1960. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, roč. V, č. 1, 2011., s. 36-54.
- SKRIBKOVÁ, Linda. *Politické procesy 50. let – kauza bratři Červenkovi a spol.* Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2019.
- STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2003, 248 s. ISBN 80-86224-33-3.
- TICHÁ, Lucie. *Lomnice nad Popelkou v době první republiky.* Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2008.
- TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny.* Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2490-9.
- TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, 86 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 3. ISBN 80-902885-0-2.
- TOMEK, Prokop. *"Objekt ALFA": československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, 399 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 14. ISBN 80-86621-27-8.
- ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj.* Brno: Stilus, 2016, 251 s. ISBN 978-80-87122-99-0.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech.* Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. ISBN 80-86621-03-3.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech.* Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech.* Díl III. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR 2004. ISBN 80-86621-06-5.
- ZÍTEK, Adam a Jaroslav PAŽOUT. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019 346 s. ISBN 978-80-88292-36-4.

Internetové zdroje

Červen 2007. Lomnice nad Popelkou: Z městské kroniky [online]. Lomnice nad Popelkou: Webhouse 2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://m.lomnicenadpopelkou.cz/cerven-2007/d-14278>.

Historie odborového hnutí. Počátky odborů v českých zemích [online]. Odborový svaz KOVO. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.oskovo.cz/os-kovo/historie-odboroveho-hnuti#1>.

Obyčejná rodina – příběh Karla Hrabáka. TOTALITA.cz [online]. [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/pbh/pbh_0002.php

PERNES, Jiří. Politické procesy 50. let v Československu, in: modernidejiny.cz [online], [vid. 20. 6. 2019] Dostupné z: <http://www.modernidejiny.cz/clanek/politicke-procesy-50-let-v-ceskoslovensku>.

RÁZEK, Adolf. Akce „Kluky“. [online]. Praha: 2010, 51 s. [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/udvzk-skpv-galerie-soubory-kluky.aspx>.

Svaz protifašistických bojovníků - ústřední výbor (1945)1951-1969, inventář [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2201/uvod/1471>

Vězeňství – věznice Leopoldov. TOTALITA.cz [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_leopoldov.php

Seznam příloh

Příloha 1: Rudolf Zuzánek v době zatčení.....	I
Příloha 2: Stanislav Vávra v době zatčení	I
Příloha 3: Vladimír Kubec v době zatčení.....	I
Příloha 4: Fotokopie obálky dopisu adresovaného rozhlasu RFE	II
Příloha 5: Fotokopie listu z tajného „Archivu“	II
Příloha 6: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“.....	III
Příloha 7: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“.....	III
Příloha 8: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“.....	IV
Příloha 9: Tablo legionářů zhotovené Rudolfem Zuzánkem po 2. světové válce	IV
Příloha 10: Vývěsní cedule Fotoateliéru Zuzánek	V
Příloha 11: Vizitka čedičového lomu rodiny Vávrových	V

Přílohy

Příloha 1: Rudolf Zuzánek v době zatčení

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

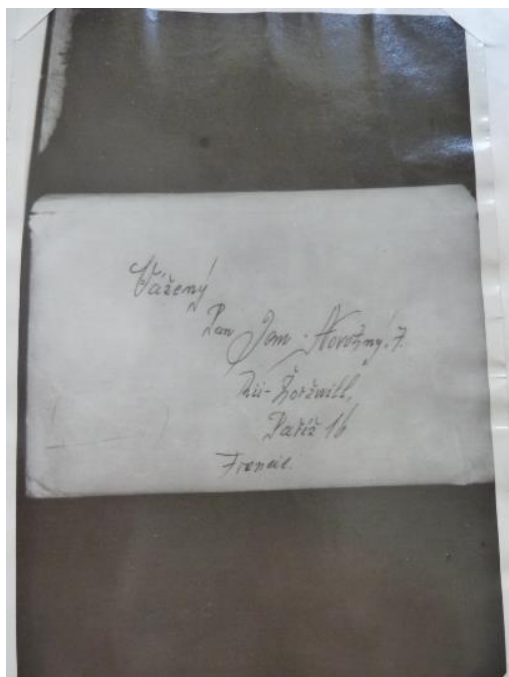
Příloha 2: Stanislav Vávra v době zatčení

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

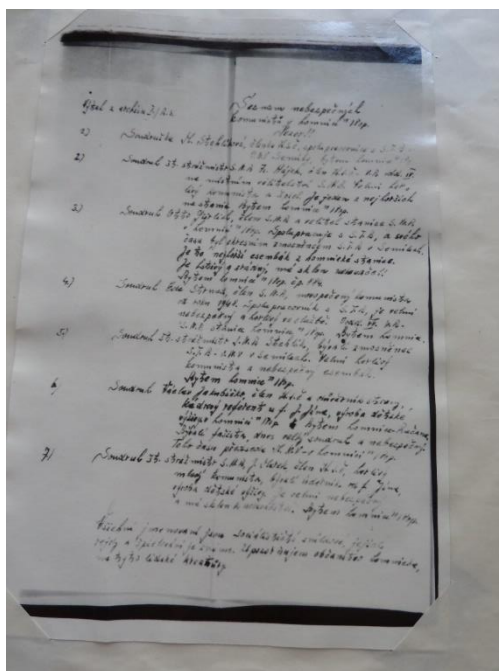
Příloha 3: Vladimír Kubec v době zatčení

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

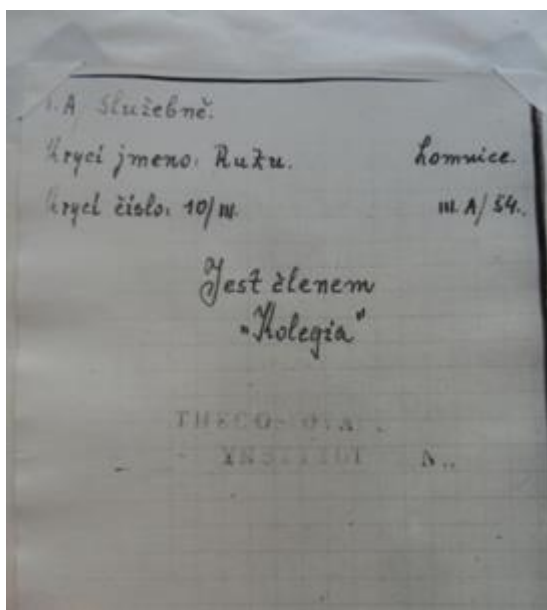
Příloha 4: Fotokopie obálky dopisu adresovaného rozhlasu RFE

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

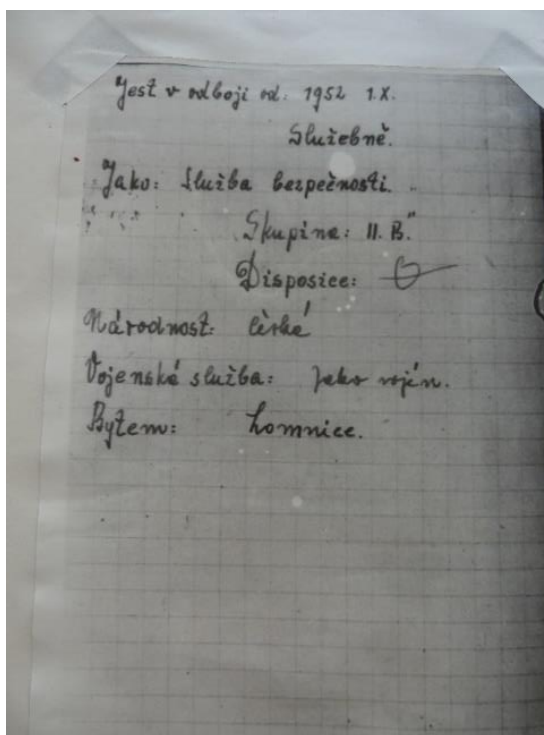
Příloha 5: Fotokopie listu z tajného „Archivu“

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

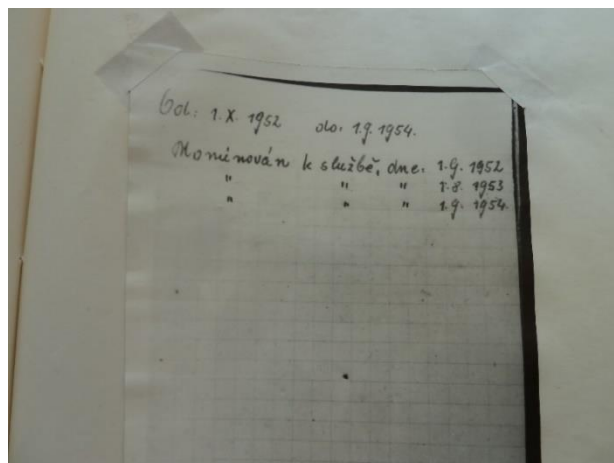
Příloha 6: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

Příloha 7: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

Příloha 8: Fotokopie členské průkazky Rudolfa Zuzánka na krycí jméno „RUZU“

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Praha, V-384 LB

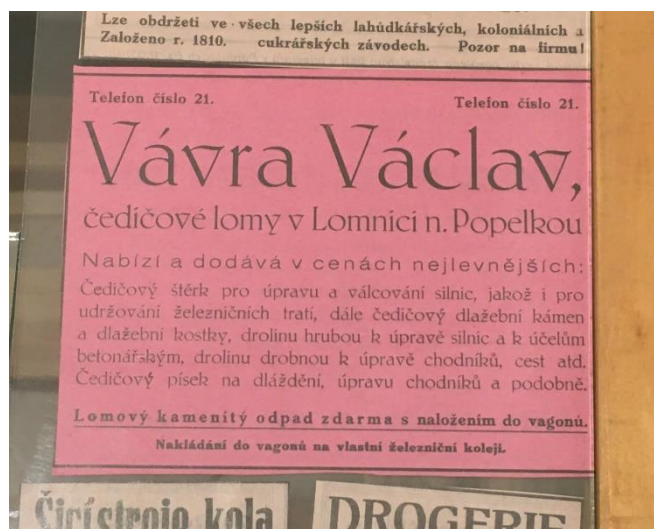
Příloha 9: Tablo legionářů zhotovené Rudolfem Zuzánkem po 2. světové válce

Zdroj: Muzeum Lomnice nad Popelkou

Příloha 10: Vývěsní cedule Fotoateliéru Zuzánek

Zdroj: Muzeum Lomnice nad Popelkou

Příloha 11: Vizitka čedičového lomu rodiny Vávrových

Zdroj: Muzeum Lomnice nad Popelkou